

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/29, p. 391-412

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12514>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

Referees/Hakemler: Yrd. Doç. Dr. İsmail SANBERK –
Yrd. Doç. Dr. Ömer Tuğrul KARA

This article was checked by iThenticate.

SOSYOLOJİK AÇIDAN CUMHURİYET ROMANINDA ÇOCUK

Özlem ÖRDEM*

ÖZET

Bu çalışma, Türk Modernleşmesi bağlamında Cumhuriyet dönemi Türk romanında çocuğu incelemiştir. Çalışmada bu dönemde çocuğun ortaya çıkışına, tanımlanışına, konumuna ve rolüne ilişkin belli tiplerdeki kavramlaştırmaların sunumu ve analizi sosyolojik açıdan tarihsel bir sentez ve analizle tartışılmıştır. Bu tarihsel süreçte, Türk modernleşmesi özellikle Cumhuriyet döneminde toplumun tüm alanlarına nüfuz ederek toplumsal bir dönüşüm hareketi başlatmıştır. Birçok alanda başlayan yenilik hareketi eğitim, aile, din, ekonomi ve politik alanda hemen tüm kurumlarda etkisini Batılılaşma olarak hissettirmiştir. Çalışmada, romanda incelenen çocuk karakterlerin eğitimi, aile ve diğer içinde bulunmuş olduğu sosyal ağların inşası modernizasyon temelinde kurulmuştur. Çalışmada 23 roman incelenmiş ve bu romanların kavramsal analizi yapılarak çocuk ile ilgili tematik sınıflandırma yapılmıştır. Bu çalışmamızın konusu, çocuğun toplumsal alandaki değişiminin nasıl konumladığıdır. Bu çerçevede, çocuk ve zamansal olarak çocukluğun tarihçesi ve ortaya çıkış koşulları tarihsel dönemlere göre bir bütünlük içerisinde çocuk kavramlarının romanlar içinde ne şekilde inşa edildiği ele alınmış, değerlendirilmiş ve analiz edilmiştir. Çocuk kavramsallaştırmaları bu dönemde farklı kategorilerde ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet döneminde sokak, şehit ve köy çocuklarını toplumcu gerçekçi romanda görmekteyiz. Sonuç olarak, çocukluk kavramsallaştırmasındaki değişimler dönemler esasında yapılan değerlendirmeler ile ilişkilendirilmiş ve çocuğun özne olma yolunda, tüm tarihsel sorunsalıyla birlikte, modernleşme çerçevesinde olumlu bir süreç yaşadığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Türk modernleşmesi, Cumhuriyet dönemi, Batılılaşma, çocuk

---

* Dr. Ege Üniversitesi, El-mek: ozlemordem@gmail.com

CHILDREN IN REPUBLICAN PERIOD NOVELS: A SOCIOLOGICAL PERSPECTIVE

ABSTRACT

This study examined the child in the Turkish novel of the Republican period in the context of Turkish Modernization. In this study, the presentation and analysis of the conceptions of certain types concerning the emergence, definition, position and role of the child in this period were discussed with a historical synthesis and analysis in sociological terms. In this historical process, Turkish modernization, especially in the Republican period, has started a social transformation movement by penetrating all areas of society. The innovation movement that began in many areas felt its influence as westernization in almost all institutions of education, family, religion, economy and political scene. The study involved 23 novels, and the conceptual analysis of these novels was done and classified thematically. In the article, the study of the children's characters studied in the novels was established on the basis of the modernization of the building of the social networks in which the family and other existed.

The point of this study is how the child's social change is placed. In this framework, the history of children and chronologically childhood, and the conditions under which they emerged, were integrated, evaluated, and analyzed in terms of how children's concepts were constructed in novels. Child conceptualizations emerged in different categories in this period. During the Republican era, we see street, martyr and village children in socialist realistic novels. In conclusion, the changes in childhood conceptualization are related to the evaluations made on the basis of periods and it can be said that the child has a positive process in the frame of modernization together with all historical problems in the way of being subject.

STRUCTURED ABSTRACT

This study examined the child in the Turkish novel of the Republican period in the context of Turkish Modernization. In this study, the presentation and analysis of the conceptions of certain types concerning the emergence, definition, position and role of the child in this period were discussed with a historical synthesis and analysis in sociological terms. In this historical process, Turkish modernization, especially in the Republican period, has started a social transformation movement by penetrating all areas of society. The innovation movement that began in many areas felt its influence as westernization in almost all institutions of education, family, religion, economy and political scene. The study involved 23 novels, and the conceptual analysis of these novels was done and classified thematically. In the study, the study of the children's characters studied in the novels was established on the basis of the modernization of the building of the social networks in which the family and other existed.

The point of this study is how the child's social change is placed. In this framework, the history of children and chronologically childhood, and the conditions under which they emerged, were integrated,

evaluated, and analyzed in terms of how children's concepts were constructed in novels. Child conceptualizations emerged in different categories in this period. During the Republican era, we see street, martyr and village children in socialist realistic novels. In conclusion, the changes in childhood conceptualization are related to the evaluations made on the basis of periods and it can be said that the child has a positive process in the frame of modernization together with all historical problems in the way of being subject.

The Republican era has turned to nationalism, including westernization from the concepts of Islamism, Nationalism, Turkism and Westernism, which have been discussed since the Tanzimat. The new Republic of Turkey, along with the Party of Union and Progress, among the ideologies of Islamism, Turkism, Nationalism and Westernism, discussed during the Tanzimat, has dominated nationalism. The Republic founded in 1923 was a political revolution of this ideology of nationalism and this phenomenon was studied in novels until the 1970s (Narlı, 2007). Therefore, the Turkish novel has become a scene of largely socialist realism. There is a difference between the content of the socialist realistic novel in the early Republican period and the socialist realistic novels in the later periods. The theme of this period in the novels is to encourage the children to adopt the movement of thought of the new state through education. The basic understanding of the new state is Turkish nationalism, and novels generally defend this ideology (Ecevit, 2011). Therefore, modern and postmodern elements appear in the Turkish novel very late because the concept of socialist realistic novel dominates the understanding of Turkish novel for a long time. In terms of Turkish modernization, it is impossible to talk about a real sense of socialism and workers' consciousness. The concepts of the people and the nation are mostly used because the background of the left thinker is too weak or not real meaning (Narlı, 2007). The fundamental goal of the Tanzimat intellectuals is not to reform the state with a Marxist understanding, and therefore the theoretical basis of socialist thinking is very weak and it is very late in the Turkish environment and is very problematic in society. Since the theoretical basis is not very strong in this sense, the western world is treated superficially, and until 1970s, the children in the Turkish novel are constantly in contradiction between the east-west values (Ecevit, 2011). The fact that the parents who adopt western values or the father who represents the eastern value in general or the weakness of the father authority cause the children in the family to disperse. Children either depend on the eastern value and approach childhood with nostalgia or grow up with the Kemalist nationalist ideology to serve or be raised for this purpose. By sociological modernization, it is desirable to describe the change of society in western style, and until 1970, this phenomenon of modernization was intensively discussed and largely shaped around the notion of nationalism. The Turkish novel is written around social reality in great detail. Turkish novelists used the novel for socialism while the novel in the West told more individuals. Sociologically, western values have always been the protection of social values, as the Ottoman-Turkish society has entered into the process of changing the family type, as the widespread use of western values begins to spread and adopt. The writers who are dominant in the conflict of values in the East and West are also tempted to write on this issue. However, while the novel

---

Turkish Studies

in the West was the news of the emergence of the individual after many years, it meant the expression of social values in Turkish society.

Keywords: Turkish modernization, westernization, child, education, family

Giriş

Cumhuriyet dönemi, Tanzimat'tan itibaren tartışılan İslamcılık, Milliyetçilik, Türkçülük ve Batıcılık kavramlarından Batılılaşmayı da içine alarak milliyetçiliğe yönelmiştir (Meriç, 1983 & Belge, 1983 & Berkes, 2002 & Kaçmazoğlu, 2011b). Millî Edebiyat ile başlayan Anadolu'ya yönelme Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında hız kazanmıştır. Gökalp'in "mektepten memlekete" düşüncesi hayata geçirilmeye başlanmıştır (Sevinç, 2012: 161). Tanzimat'ta Batı düşüncesi daha çok İstanbul çevresine anlatılırken, Cumhuriyet dönemi ile birlikte yeni kurulan devletin ideolojisi ve ilkeleri Anadolu'ya aktarılmak istenir. İstanbul ve İstanbul'da yaşayan zengin aileler daha çok bozulmuş, yozlaşmış, kirli olarak tasvir edilirken, Anadolu temiz olarak anlatılır. Bu yozlaşma kültürü erken Cumhuriyet döneminde epeyce işlenir ve bir değer sorunu olarak ortaya konur. Çocuk sorunları Cumhuriyet romanında farklı olgulara dönüşür çünkü Cumhuriyet ile birlikte Batılı değişim anlayışına tam anlamıyla karar verilir ve hızlı bir şekilde Batılılaşmanın kurumsal özellikleri alınır. Ana sorun, ulus devlet olma yolunda öncelikler, çocuklara modernleşmenin anlatılması olduğu için Türk romanı uzun süre toplumcu gerçekçi bir roman olarak işlev görür (Ecevit, 2011).

Yeni Türkiye Cumhuriyeti, Tanzimat boyunca tartışılan İslamcılık, Türkçülük, Milliyetçilik, Batıcılık ideolojileri arasında İttihat ve Terakki Partisi ile birlikte baskın olarak milliyetçiliği benimsemiştir. 1923'te kurulan Cumhuriyet ise bu milliyetçilik ideolojisinin siyasal bir inkılabı olmuş ve romanlarda 1970'lere kadar büyük oranda bu olgu incelenmiştir (Narlı, 2007). Dolayısıyla Türk romanı büyük ölçüde toplumcu gerçekçi bir anlayışa sahne olmuştur. Erken Cumhuriyet dönemindeki toplumcu gerçekçi romanın içeriği ile sonraki dönemlerdeki toplumcu gerçekçi romanlar arasında fark vardır. Bu dönemde romanlarda işlenen tema daha çok eğitim aracılığı ile çocuklara yeni devletin düşünce akımını benimsetmektir. Yeni devletin temel anlayışı Türk milliyetçiliğidir ve romanlar da genelde bu ideolojiyi savunur (Ecevit, 2011). Dolayısıyla Türk romanında modern ve postmodern unsurlar çok geç ortaya çıkar çünkü toplumcu gerçekçi roman anlayışı uzun süre Türk romanı anlayışına hâkim olur. Türk modernleşmesi açısından gerçek anlamda bir sosyalizmden ve işçi bilincinden bahsedilemez. Daha çok halk ve millet kavramları kullanılır çünkü sol düşüncenin arka planı çok cılızdır ya da gerçek anlamda yoktur (Narlı, 2007). Tanzimat aydınlarının temel gayesi Marxist bir anlayışla devleti ıslah etmek değildir ve bu yüzden sosyalist düşüncenin teorik temeli çok zayıftır ve Türkiye ortamında çok geç ortaya çıkarak toplumda oldukça sorunlu karşılanır. Bu anlamda kuramsal temel çok güçlü olmadığı için Batı büyük oranda yüzeysel olarak ele alınır ve 1970'lere kadar Türk romanı içerisindeki çocuklar bu yüzden devamlı Doğu-Batı değeri arasında çelişki yaşar (Ecevit, 2011). Batı değerini benimseyen aileler ya da genel olarak doğu değerini temsil eden babanın olmaması ya da baba otoritesinin zayıf kalması aile içinde çocukların da dağılmasına neden olur. Çocuklar ya doğu değerine bağlı kalır ve çocukluğuna nostalji ile yaklaşır ya da Kemalist milliyetçi ideolojiyle yetişerek topluma hizmette bulunur ya da bu amaç için yetiştirilir. Sosyolojik olarak modernleşme derken toplumun Batılı tarzda değişmesi anlatılmak istenir ve 1970'lere kadar bu modernleşme olgusu yoğun şekilde tartışılır ve büyük oranda milliyetçilik kavramı etrafında şekillenir.

Modern roman ise bilinç akışı ile ilgilidir ve Türk romanının bilinç akışı ile karşılaşması oldukça geç tarihte meydana gelir ve Ecevit modern romanın Türk romanında görülmesini 70 yıllık bir gecikme ile meydana geldiğini söyler (Ecevit, 2011). 1970'lere kadar Türk romanı daha çok toplumcu gerçekçi bir şekilde işlenerek milliyetçi ve Kemalist ideolojileri benimser. Çocuklar

okullarda, ailede ve diğer kurumlarda bu ideolojiye göre şekillendirilir. Bu ise dünya romanı kuramı açısından aslında geleneksel roman tipidir çünkü mekân ve zaman çizgisel ilerler ve roman yazarlarının temel hedefi, toplumu ahlak konusunda uyarmak ve topluma dönemin gerçekliğini göstermektir. Çocuklar da genel olarak Doğu-Batı değerleri arasında bir çelişki yaşayarak güçlü bir baba idolü ya da iradeli anne olmadığında Batılı tarz yaşamı seçerek mutsuz olurlar. Doğu değerlerini ya da Türk milliyetçiliğini benimseyen çocuklar ise daha dengeli ve mutlu gösterilirler çünkü romanların çoğunda Batı değerleri tam anlamıyla kuramsal açıdan tartışılmamış ve klasik anlamda çocuklar sadece yüzeysel Batı değerlerini almış bireyler olarak resmedilirler. Gerçek anlamda romanın modernleşme süreci bilinç akışı tekniğiyle yazılması 1960'ların sonunda Yusuf Atılgan'ın *Aylak* romanıyla başlar (Ecevit, 2011). Bu roman aynı zamanda postmodern romanı da hazırlar. Türk romanı büyük oranda toplumcu gerçeklik etrafında yazılmıştır. Batı'da roman daha çok bireyi anlatırken, Türk roman yazarları romanı toplumsallık için kullanmışlardır. Sosyolojik anlamda Batı değerlerinin topluma sızması ve benimsenmeye başlaması, Osmanlı-Türk toplumunun aile tipini değiştirme sürecine girdiğinden sorunsal her zaman toplumsal değerlerin korunması olmuştur. Doğu-Batı değerler çatışmasının toplumda baskın olması yazarları da bu konuda yazmaya itmiştir. Oysa Batı'da roman uzun yıllardan sonra bireyin ortaya çıkmasının habercisi iken, Türk toplumunda toplumsal değerlerin anlatılması anlamına geliyordu (Ecevit, 2011). Bu yüzden modern roman Batı'da bireyin bilinç akışını temsil ederken, Türk romanı daha çok toplumsallığı temsil etmektedir. Türk romanı bilinç akışını incelemeye başladığında, Batı postmodern roman yazmaya çoktan başlamıştı (Ecevit, 2011). Türk romanı bu anlamda uzun süre gerçekçi, pozitivist, deneyci ve belirlemeci ilkelere göre yazılmıştır. Cumhuriyet'in kurulması ile birlikte inkılapların kabul edilmesi toplumda radikal değişikliklere yol açtığı için bu tarzda ilkelerin kabul edilmesi normal olarak karşılanabilir (Narlı, 2007). Türk modernleşmesinin doruğu sayılabilecek olan Cumhuriyet, bir toplumun kendi için belirlediği sosyolojik bir tercihi temsil ediyordu. Türk romanında toplumsallık kaygısı yazarları bir anlamda estetikten ve biçimden uzaklaştırmış ve daha çok toplumdaki gerçek olayları olduğu gibi aktarmaya yöneltmiştir. Bu anlamda, Türk romanında modern ve postmodern roman aynı anda işlenmiştir ve belki de Orhan Pamuk ile birlikte gerçek anlamda ilk postmodern roman yazılmaya başlanmıştır. 12 Mart ve 12 Eylül dönemlerinin de toplumsal açıdan oldukça sancılı geçmesi toplumcu gerçekçi romanların işlenmesini kısa bir süre daha devam ettirmiştir. Ecevit, Türk okuyucularının Batılı anlamda estetik ve biçimci romanlara alışmasının daha zor olduğunu çünkü uzun yıllar toplumsal sorunlarla ilgilenen toplum, estetik ve biçimi arka plana atmaya ittiğini ifade etmektedir (Ecevit, 2011). Türk modernleşmesi açısından toplumun bir anlamda yol gösterene ihtiyacı vardı. Bu toplumsal değişimleri anlatmak, Tanzimat'tan itibaren toplumcu gerçekçi roman aracılığı ile yapılmakta idi. Roman, bir anlamda toplumsal sorunlardan haber veren bir disiplin haline gelmişti. Toplumun önceliği değişen değerleri anlamak idi. 12 Mart ve 12 Eylül romanları toplumsal gerçeklik anlamında kendilerinden önceki toplumcu gerçekçi romanlarından farklıydı çünkü bu iki dönemden önce, Doğu-Batı değeri arasında çatışma yaşayan toplum, şimdi daha çok sol-sağ, devrimci-milliyetçi kutuplaşma bakış açısından ele alınıyordu. Cumhuriyet'in erken döneminden itibaren çocukla ilgili yeni gerçeklikler de ön plana çıkmaya başlar.

1923-50 Dönemi ve Çocuk

Cumhuriyet'in ilanından sonra resmî olarak milliyet ideolojisinin benimsenmesi kararlaştırılmış olup çocuk konusunda da resmî adımlar atılmıştır. Eğitim alanından ailede çocuk yetiştirilmesine kadar birçok alanda çocuk ön plana çıkmıştır. Sağlık ve nüfus politikaları çocuk önemsenerek hazırlanmıştır. Savaşların getirdiği kayıplar devlette temel sorunlardan biri olmuştur. Yetiştirilecek yeni neslin takip edeceği ideoloji belirlenmiştir. Makal'a ve Karatay'a göre, çocukların sorunu her ne kadar 1840'lı yıllara kadar götürülebilse de Cumhuriyet ile birlikte bu olgunun ciddi anlamda artarak devam ettiği görülmektedir (Makal, 2007 & Karatay, 2007). 23 Nisan 1920'de

Ulusal Çocuk Bayramı'nın da ilan edilmesi çocuk ile ilgili sorunların kurumsallaşması ile ilgili ilk önemli adım olarak görülebilir. 1923'te Cumhuriyet'in kurulması ile birlikte Osmanlıda çocuk ile ilgili tüm kurumlar Çocuk Esirgeme Kurumuna bırakılmıştır. Karabekir "ölen, dilenen, hapislere düşen "...çocukların yasını ailesi çekse de tasasını topyekün devlet çekmelidir" demiştir (Karabekir, 2000: 14). Kerman bu süreci şu şekilde özetlemektedir: "Tanzimat'tan sonra vücuda gelen yeni Türk edebiyatında çocuk müstakil bir konu halini almaya başlar. Bunda hiç şüphesiz Batı edebiyatının büyük rolü olmakla beraber, yeni girilen medeniyet görüşünün yerleşmesi ve devamlılığında en önemli vazifenin yetişecek nesillere verilecek terbiye sayesinde olacağı düşüncesidir. Bu yüzden, Tanzimat'tan sonra yetişen hemen bütün edebiyatçılarımız çocuk, çocuk terbiyesi, çocuk-ebeveyn ilişkisine eserlerinde yer vermişlerdir" (Kerman, 1998: 105). Cumhuriyet yazarları, romanlarını realistik akımdan etkilenmeleriyle yazdıkları için romanlardaki birçok çocuk olgusu da gerçeklik olarak değerlendirilebilir. Tanpınar, bu durumun farkına vararak "Çocuk asrımızın keşfidir" (Tanpınar, 1977: 453) demektedir. Yukarıda verilen sosyolojik arka plan çerçevesinde bu uzun dönemde çocukla ilgili yeni kavramlar ortaya çıkmıştır.

Yöntem

Bu çalışma nitel bir araştırma yöntemiyle kurgulanmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama tekniği kullanılarak içerik analizi yapılmıştır. Araştırmada, sırasıyla betimleme, analiz ve yorumlama yapılarak çalışma nitel bir özellik kazanmıştır (Şimşek & Yıldırım, 2011). Betimsel analizlerde kavramlar ve veriler incelenerek betimleme, sınıflama ve ilişkilendirme yapılmaktadır (Dey, 1993). Betimleme verilerin toplanmasını gerektirir ve bu verilere dayanarak örneklemin seçilmesine karar verilir, daha sonra sınıflama aşamasına geçilerek önemli kavramlar ortaya çıkartılır ve sınıflandırılır. Sınıflandırılan kavramlardan sonra temalar ortaya çıkarılır ve daha sonra temalar kavramlarla ilişkilendirilir (Dey, 1993; Şimşek & Yıldırım, 2011). İçerik analiz sayesinde sınıflandırılan kavramlar sosyolojik kuramlara göre yorumlanır. Bu kavramsal çerçeveye uygun olarak toplam 23 roman incelenmiştir.

Sosyolojik kavramlar ile incelenen romandaki temalar ilişkilendirilmiştir (Soykan, 2009). Bu çalışmadaki kavramlar içerik analiz tekniği yoluyla modernleşme tartışmalarına uygun olarak önemli Cumhuriyet dönemi romanları seçilerek çalışma sınırlandırılmıştır. Edebiyat sosyolojisi açısından Cumhuriyet dönemi romanları bu dönemin ideolojisini incelemeyi hedeflemiştir. Araştırmanın roman seçimleri dört aşamadan oluşmaktadır: Birinci aşamada Cumhuriyet dönemindeki Türk Modernleşme kuramları incelenmiştir. İkinci aşamada ise, Cumhuriyet dönemine ile ilgili romanlar modernleşme kuramlarındaki kavramlara uygun romanlar seçilmiştir. Daha sonra bu romanlar modernleşme kavramlarına uygun bir şekilde analiz edilip, çocuk ile ilgili belli kavramlar ortaya çıkmıştır. Son aşamada, kavramların içerik ve kuramsal analizi yapılarak yorumlanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Modernleşme sürecindeki aile ve çocuk ile ilgili konularda Aytaç'a ve Esen'e göre, Anadolu ile ilgili yazan yazarlar, İstanbul'daki Doğu-Batı değer çatışmasını yaşayan çocukları da ele almıştır (Aytaç, 1990 & Esen, 1997). Bu romanlarda genel olarak çocuğun, anne-babanın iradesi, değer görüşü ve dünya anlayışı karşısındaki tutumları ele alınmıştır. Bu bölümde Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ahmet Hamdi Tanpınar, Reşat Nuri Güntekin ve Peyami Safa'nın önemli romanlarındaki çocuklar ele alınmıştır. Bu romanlarda ailenin dünya ve Türk toplumu görüşü çocuğun sonraki yaşamını etkilediği görülmektedir. Çocuk bu romanlarda birey olarak ortaya çıkmadığı görülür. Bu yüzden, romanlarda İstanbul'daki çocukların durumu da toplumcu gerçekçi anlayışı çerçevesinde işlenir (Narlı, 2007 & Aytaç, 1990 & Esen, 1997 & Ecevit, 2011).

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Kiralık Konak* adlı romanı Türk modernleşmesini eleştirel bir gözle anlatan tarihsel gerçekçi romandır. Bu roman Türk modernleşmesi açısından ne eski geleneklere bağlı kalmayı ne de köksüz Batılılaşmayı savunmaktadır. Romanda, konak içinde geleneklere bağlı fakat otorite olmayan baba *Naim Efendi*'nin çocuklarının Batılılaşmasına direnmemektedir ve çocukları köksüz Batılılaşmanın sancılarını çekerler. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserlerinde, mazi kavramına karşılık Yakup Kadri'nin romanlarında durumlara karşı tarafsız davranma ve gerçeklik olgusu ön plana çıkmaktadır. (Esen, 2006). Ahmet Hamdi ise, romandaki bazı karakterlere zamanı parçalamadan bütüncül bakmayı tercih etmesini sağlar ve mekân olgusu aracılığı ile karakterlerine geçmiş zamanı hatırlatır ve kopukluk yaşamalarına bir anlamda izin vermez. Padişahın bünyesinde kurumsallaşmış otoritenin romanlarda aile içinde öncelikle babada, ikincil olarak da annede görülmesi beklenmektedir. Çünkü toplumsal yapıda otoritenin temsilcisi padişah iken, bu otoritenin ilk hissedileceği kurum ailedir (Esen, 1997). Aile içinde böyle bir otorite eksikliği zaten devlet düzeyinde etraflı tartışılmadan benimsenen köksüz Batılılaşmanın çocuklarda kolayca ortaya çıkıp aile kurumunu yozlaştırması ve tersine işleyerek anne babanın işlevsizliği ve ailenin dağılması göze çarpmaktadır. 20. yüzyıla girilmesiyle birlikte aile kurumunda köklü değişikliklerin oluşması Yakup Kadri'nin dört romanında ele alınmaktadır. Yakup Kadri, çocukların aile içindeki durumlarını realist bir tavırla ele alır ve Tanzimat ile başlayan modernleşmenin aile içinde yaşadığı trajediyi eleştirel bir gözle anlatır. Bir tarafta Batılılaşmaya çalışan çocuklar ve alafranga yaşam tarzının ailenin maddi zenginliğinin bitmesiyle ailenin ayrılma süreci bir yandan da emekçi olan çocukların geçim sıkıntısının yarattığı sıkıntılar aile dinamiğini bozması Yakup Kadri'nin romanlarında en çok işlenen temalara olarak yer almaktadır. Ailede kız çocuklarının yanlış kararlar alarak aileden ayrılması ahlaki çöküntü olarak betimlenmektedir (Esen, 1997).

Reşat Nuri Güntekin de Yakup Kadri'nin romanlarına benzer şekilde aile içinde düzenli yaşamın olmamasını ele alıyor ve aile otoritesi olmadığında çocukların para için yaptıkları hatalar ve yanlış evlilikler ele alıyor. Özellikle aile otoritesi olan babanın zayıf olması aile kurumunun dağılmasına neden oluyor. Güntekin'in (2013) *Acımak* romanında ailenin yönetimi büyük oranda kaynanadadır ve *Yaprak Dökümü*'nde (2008) ise *Ali Rıza Bey*'in etkili bir baba olamaması zayıf bir karakter olarak ortaya çıkar. *Kızılık Dalları* romanında ise evde babanın olmaması ve konak içinde otoritenin dağınık olması ailenin dağılmasını hızlandırır. Güntekin'in tüm romanlarında Batılı yaşam tarzı ailedeki çocukları olumsuz etkiler ve ahlaki çöküntüye neden olur. Baba otoritesi genel olarak ekonomik bir figür olarak düşünülür. Eve düzenli ve yeteri kadar para getiremeyen baba, bir anlamda güçsüz olarak verilir ve bu da çocukların dışarıya alafranga bir yaşam tarzına yönelmesine neden olur ve bu da beraberinde ahlaksızlığı getirir (Esen, 1997).

Peyami Safa romanlarında, Yakup Kadri ve Güntekin'e benzer şekilde ailelerdeki Doğu-Batı çatışmasından kaynaklanan ahlaki yozlaşma anlatılır. Romanlarda genelde aileden mahrum olan çocuklar ya da aile içi kopuk ilişkiler anlatılır. Batılı yaşam tarzıyla birlikte evlilik aslında ikinci plana atılıyor ve çocuklar bir değer çatışması yaşamaya başlıyor. Peyami Safa (1999), *Fatih-Harbiye* romanında *Neriman* anne babası tarafından doğu kültürü çerçevesinde yetişiyor ve Fatih'te yaşıyor ve aslında bu yaşam tarzını da bırakmak istemiyor. Fakat diğer tarafta Batılı yaşam tarzları süren akrabalarının da yaşam tarzını sürdürmek istiyor. Bu yüzden *Neriman* Doğu-Batı çatışmasını yaşayan bir kız çocuğu olarak ön plana çıkmaktadır. Fatih bölgesi bu anlamda Doğu'yu, Harbiye ise Batı'yı temsil etmektedir. Fatih bölgesinde yaşam durgun ve sessiz iken, Harbiye'de yaşam daha canlıdır. Bu anlamda Fatih ve Harbiye bölgeleri *Neriman*'ın yaşam değerlerini ölçtüğü ve çatışmaları yaşadığı bir sahne gibidir. İstanbul'daki Batı ile birlikte gelen tiyatro ve sinema gibi unsurlar *Neriman*'ı etkilemeye başlıyor. Beyoğlu'nun hâkim olduğu göz alıcı mekân ve yaşam tarzları sonunda *Neriman*'da baskın hale geliyor. Babası *Faiz Bey*, doğu değerlerine uygun bir şekilde yaşayan Osmanlı değerlerini yansıtan bir baba ve kızının da kendisine benzer şekilde yaşayan Şinasi ile evlenmesini istiyor fakat *Neriman* Batılı yaşam tarzını benimseyen Macit'i beğeniyor. Peyami Safa,

Turkish Studies

iki kültür arasında kalan Neriman'ın çelişkilerini ortaya koyarken *Neriman*'ın Batı'nın sadece yüzeysel değerlere bağlı kalmasını eleştiriyor. *Faiz Bey* ile kızı *Neriman* arasında gerilimli bir ilişki tasvir ediliyor:

“Çünkü ben bir Fatih kızı olmak istemiyorum. Anlıyor musun? Böyle yaşamaktan nefret ediyorum, eskilikten nefret ediyorum, yeniye ve güzeli istiyorum, anlıyor musun? Eski ve yırtık ve pis iğrenç bir elbiseyi üstümden atar gibi bu hayattan ayrılmak, çıkmak istiyorum. İhtiyar adam, bozuk sokak, salaşpur ve gıy gıy, hey hey, ezan, helvacı... Bıktım artık ben başka şeyler istiyorum, başka, bambaşka, anlamıyor musun?” (Safa, 1999: 64).

“Beni asıl sinirlendiren şey, bu semtte, bu evde her şeyden mahrum yaşamaktır. Şinasi de beni bundan kurtaramayacak, o da benim arzularımı anlamıyor... Ben, dedi, ben... Nasıl söyleyeyim? Daha medeni yaşamak istiyorum... Siz bana hak vermezsiniz, ben...” Faiz Bey, kızının sözünü keserek, “hak veriyorum” diyerek, Neriman'ın bollukta büyüdüğünden istediklerinin olmadığı için sıkıldığını sanmaktadır.” (s. 76) Eskiden yalnız hissederdim, fakat ne istediğimi bilmezdim .. Bak ortalıkta da neler oluyor, her şey değişmiyor mu? Ben de bu memleketin kızı değil miyim? Benim de medeni yaşamaya hakkım yok mu? Söyle... Cevap ver... Bak susuyorsun... Ne düşündüğümü anlamak kabil değil ki işte, beni bu sinirlendiriyor... Geçen gün de bunun için bayıldım” (Safa, 1999: 81).

Neriman, *Şinasi* ile evlenir fakat *Neriman*'ın her şeye rağmen Batı değerlerini seçmesi evliliklerinin çatışmalı geçmesine neden olur. Bir akşam *Faiz Bey*'in doğu değerlerini ev halkıyla *Neriman*'a anlatması *Neriman*'ın *Şinasi*'yi tercih etmesini sağlar. *Neriman* doğuyu seçtiği için Batı'yı kaybetmiş değildir. *Neriman*'ın çocukluğundan beri babasının güçlü doğu değerleri söylemiyle büyümüş olması onun alafranga içinde yok olup gitmesini engellemiştir. Reşat Nuri ve Yakup Kadri'nin bazı romanlarının tersine, *Fatih-i Harbiye*'de aile içinde babanın hem davranışıyla hem de söylemiyle dengeli davranması, *Neriman*'ın Doğu değerini seçmeye itmiştir çünkü *Faiz Bey* evde ney çalar, mesnevi ve rubai okur, Gazali ve Farabi'nin kitaplarını inceler ve mekân olarak doğuyu temsil eden bir konakta yaşar. Dolayısıyla doğu değerini benimsemiş ve aile içinde de bu değerleri kızı *Neriman*'a verebilmiştir. Babasının ikna edici ve güçlü söylemi *Neriman*'ın yaşamını etkilemiştir. Reşat Nuri ve Yakup Kadri'nin romanlarında ailede babanın, *Faiz Bey* kadar Doğu değerini güçlü yaşamaması ailenin yıkımına ve çocukların dağılmasına neden olur. Türk modernleşmesinin tüm tartışmaları aile içinde yaşamaktadır. Yüzeysel benimsenen Batılı yaşam tarzının getireceği olumsuz sonuçlar roman yazarları tarafından eleştirilmektedir.

Tanzimat ile başlayan bu değer çatışması Cumhuriyet dönemi ve sonrasında yazılan romanlarda da tecrübe edilmektedir. *Kıralık Konak* romanında *Naim Efendi*'nin eski değerleri temsil etmesine rağmen konak içindeki *Seniha* ve *Cemil* adlı torunlarının Batılı yaşam tarzından kaynaklanan çöküntüyü anlatır (Akçay, 2012). Babaları *Servet Bey*'in alafranga züppe tipi olması ve anneleri *Sekine Hanım*'ın da iradesiz anne tipi olması ve dedeleri *Naim Efendi*'nin de konak içinde otoriter bir yapı içerisinde olmaması ailedeki çocukların dağılmasına neden olur. *Servet Bey*'in çocuklarını Batılı tarzda yetiştirmek için Avrupa'dan *Madam Kronska*'yı getirtmiştir, Türklükten ve Müslümanlıktan nefret etmesi çocuklarına da yansır ve üç nesil içinde yanlış Batılılaşma tüm derinliğiyle incelenir. Anne-baba ve hatta dede tutumunun, söyleminin ve davranışlarının çocuklar üzerindeki etkisi Tanzimat sonrası dönemde birkaç nesil anlatarak devam eder ve çocukların kuşaklar arasındaki durumu ve sonuçları daha net görülür. *Fatih-i Harbiye*'de *Faiz Bey*'in duruşu aslında ailedeki anne babaların nasıl davranması gerektiğine bir örnektir. *Faiz Bey* güçlü söylemleriyle ve yaşam tarzıyla *Neriman*'a etkide bulunur fakat *Kıralık Konak* romanında *Naim Efendi*'nin çocuklarına ve torunlarına hiçbir etkisi görülmemektedir. *Sekine Hanım* iradesiz bir anne tip olarak kocasının dediklerine ve çocuklarının yaptıklarına uyar. Aslında iradesizliği sadece çocuklarına karşı

değildir, babasına karşı da iradesizdir çünkü babası *Naim Efendi* hastayken bile gidip görmez ve kocası *Servet Bey*'in etkisi altında yaşar.

Ahmet Hamdi Tanpınar, zamana bütün olarak bakar ve zamanı sadece sürüp giden bir olgu olarak görmez. Mazi kavramı bu anlamda Tanpınar'ın eserlerinde oldukça önemlidir çünkü roman karakterlerinin özellikle de çocukluk maziden kopmamasını ister ve mazi kavramının tamamlayıcısı olarak yaşama zamanı kavramını kullanır. Mazi ve yaşama zamanını bir ikilik olarak düşünmez. Roman karakterleri aslında güçlerini çocukluklarından alırlar ve çocukluklarını mekânla birleştirerek hatırlarlar. Tanpınar, çocukluk dönemindeki mistik yaşam şeklini karakterlerine özletir ve zaman zaman o döneme olumlu bakarak bulunduğu anı eleştirir çünkü Doğu-Batı ayrımı Tanpınar'da yoğun bir şekilde hissedilir. Öneri olarak Tanpınar, bunun normal olduğunu ve yaşama zamanının doğası gereği böyle olduğunu söyleyemeye çalışır.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Mahur Beste* (2001), *Sahnenin Dışındakiler* (2005) ve *Huzur* (2001) romanlarında mazi önemli bir kavram olduğu için üç romanda da çocukluk çok önemli bir yer alır. Roman karakterleri çocukluklarından roman boyunca kopmazlar ve devamlı ilişkilerini çocukluk mazisi ile birleştirirler çünkü Ahmet Hamdi'nin genel olarak romanlarında geçmiş ile bütünleşme çabası vardır. Mazi kavramı bu anlamda hem çocukluk dönemi hem de Doğu'nun gizemi ile birleştirilir. Çocukluklarını hürriyet olarak adlandırır. *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nde (2000) *Hayri İrdal* kendi çocukluğunu 'hürriyet' olarak tanımlar. Çocukluğunda mutlu olan *Hayri Bey*, modernite ile birlikte bir travma yaşar ve sınırlı bir mekanda ve zamanda kalır. *Hayri Bey*, Ahmet Hamdi'nin diğer romanlardaki karakterlerin tersine, bir umut taşımaz çünkü zaten pasif bir yaşam sürer.

Karakterlerin çocukluk döneminde yaşadıkları mekanlarmekânlar, karşılaştıkları kişiler çok önemlidir ve romanda çocukluk ile ilişkiler canlı tutulur. *Mahur Beste*'de *Sabri Hoca* bu durumu şöyle anlatır:

“Çocukluğunun mühim bir kısmının geçtiği bu koca evin böyle kül olmasını bir türlü aklın almıyor gibiydi. Boyuna bana çocukken teyzezadelerinle oynadığımız sofa ile büyük annenizin odasının yerini gösteriyordun: ‘Orada büyük bir ceviz sandık vardı& ne kadar merak ederdim! Her karıştırdıkça içinde yeni bir şey bulurdum. Galiba ihtiyar kadın beni memnun etmek için her defasında bu sandığa eni şeyler koyardı. Çakı, kalemtıraş, yazı takımı, Eyüp oyuncağı, ipek mendil, Şam'dan gelme baharlı şekerleme kutuları, hulâsa her açışında yeni bir şey bulurdum. Sonuna doğru bu sandıktaki eşyayı bitmez sanmaya başlamıştım. Bu sandık bana bütün bir bereket ve şaşırtıcı şeyler mûcizesi gibi gelirdi. Büyük annemin ölümüne kadar hep böyle devam etti. Sonra o ölünce asıl mucizenin nerede olduğunu gördüm” (Tanpınar, 2001: 88-89). *Mahur Beste*'de *Atiye* ve *Behçet Bey*'in ilk gecesindeki bu trajik yüzleşmenin sessizliği, *Atiye Hanım*'ın attığı kahkaha ile kesilir. *Atiye*'nin kahkahası, geçmişte kurulan hayallerin tarihsel imkânsızlığının semptomu olarak ortaya çıkmaktadır.

“Niçin gülmüştü? Bunu genç kadın da bilmiyordu. Belki de ağlayamadığı için gülmüştü. Bu odaya, bir türlü seveceğini kestiremediği bu acaip adamın yanına o kadar uzak yollardan gelmişti ki... Bütün gençlik hulyaları, çocukluk yıllarında dinlediği masallar, okuduğu romanlar, bir yığın düşünce, yaşlılarıyla baş başa geçen uzun konuşmalar, hepsi her şey onu bu geceye hazırlamışlardı. Bu gece ve bu adam... Bunlar kendisine o kadar yabancı şeylerdi ki, beğenmek, sevmek şöyle dursun, beğenilip beğenilmediğini bile anlayamamıştı” (Tanpınar, 2001: 55).

Sahnenin Dışındakiler romanında *Cemal*, İstanbul'a geri döndüğünde çocukluğundaki İstanbul'u bulamaz ve yabancılaşma yaşar (Okumuş ve Şahin, 2012). Balkan Savaşlarından Birinci Dünya Savaşına kadar geçen süreçte İstanbul birçok gerilime, baskına, işgale ve savaşa maruz kalmıştır. Bu durum toplumsal yapıyı olumsuz etkiler. İstanbul'da başka ülkelerin askerlerinin

Turkish Studies

olması ve bu şehrin işgal devletlerinin elinin altından olması *Cemal*'i çok derinden etkiler fakat *Cemal* sadece fiziksel olarak şehrin değişmesinden yakınmaz, aynı zamanda yaşam biçimlerinin değişmiş olmasından yakınır: “Şehir, hiç de bıraktığım şehir değildi. Bana insanlar değişmiş, hayat değişmiş, evler, sokaklar ihtiyarlamış, yıpranmış gibi geldi. Daha sonraları İstanbul sokaklarının cazibesinin bir tarafını yapan satıcı seslerinin bile, eski satıcı seslerine benzemediklerini fark ettim” (Tanpınar, 2005: 13). *Cemal* daha özgül olan bu travmatik durumu büyüdüğü mahalleye gidince daha derin hisseder ve şöyle der:

“Otelden çıktığımdan beri karşılaştığım her şey bana, o kadar tanımadığım, yabancı olduğu bir çehre ile gelmişti ki... Mahallemizi küçük, sefil, çocuk cıvıltısından mahrum bulmuştum. Kendi evimiz dar, bakımsız, hattâ haraptı. Tesadüf ettiğim insanların çoğu bitikti” (Tanpınar, 2005: 145). İstanbul'da çocukken tanıdığı kişilerin onun yaşamı üzerinde etki etmesini eleştirerek ve bunu bir defa daha göze almayarak *Cemal*, Anadolu için mücadele etmeye başlar.

Toplumcu Gerçekçi Anlayış: Eğitim

Narlı'ya göre, Cumhuriyet kurulduktan sonra Anadolu'daki çocukların durumlarını anlatan önemli birkaç roman yazılmıştır (Narlı, 2007). Reşat Nuri Güntekin, Halide Edip Adıvar ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Kemalist ideolojiyi ortak bir değer olarak kabul edip Anadolu'daki çocukların şartlarını ve genellikle de eğitim süreçlerini gözler önüne sererler.

Reşat Nuri Güntekin'in, *Çalığışu* romanında *Feride* çocukluğunda Batılı tarzda yetişmiş biridir. Erken yaşta anne ve babasını kaybeder. Annesi öldükten sonra *Feride*'ye büyükannesi bakar. Dokuz yaşındayken büyükannesini de kaybeder ve babası başkalarına yük olmaması için ölmeden önce *Feride*'yi Fransız bir yatılı okula yazdırır ve yazları da kendisine köşkte yaşayan *Besime Teyzesi* bakar. *Feride*'ye dadı Fatma bakar. Çocukluğunda *Feride*'nin aileden yoksun olması romanda hissedilir. *Feride*'nin şu cümlelerinden bu eksikliği görebiliriz: “İnsan gibi sevmeyi, sevdiğimi güzel güzel okşamayı öğrenmemiştim. Sevdiğim insanların üstüne bir canavar yavrusu gibi atılır, kulaklarını ısırır, yüzünü tirmalar, tartaklaya tartaklaya şaşkına çevirirdim” (Güntekin, 2007: 20). *Feride*, okulu bitirip Anadolu'ya ideal bir öğretmen olarak gitmeye karar verdiğinde zihnindeki Anadolu yemyeşil ve cennet gibi düşünür. Fakat Anadolu'ya okullara gittiğinde hayal kırıklığına uğrar ve Zeyniler Köy 'ündeki okulu ve çocukları şu şekilde tasvir eder:

“Burası herhalde eski bir ahır olacaktı. Yalnız, altına tahta döşemişler, pencereleri genişleterek, cam çerçeve taktırmışlardı... Duvarın dibinde, bir hayvan yemliği vardı ki kaldırmaya lüzum görmemişler” (Güntekin, 2007:180).

“Zavallıların kıyafetleri öyle sefil ve perişandı ki, hemen hiçbirisinde çorap, potin yoktu. Balaları, eski püskü bez parçalarıyla sım sıkı kundaklanmış, çıplak ayaklarındaki nalınlar şakırdata şakırdata dershanenin kapısına kadar geliyorlar, orada nalınlarını çıkartarak yan yana diziyorlardı” (Güntekin, 2007: 182).

Feride, tüm bu olumsuzluklara rağmen eğitime başlar ve hatta yetim olan *Munise* adlı bir öğrenciyi evlatlık olarak alır. Türk modernleşmesi açısından Reşat Nuri Anadolu'ya açılan ilk yazarlardan biri olduğu için aydınlanmayı öğretmen aracılığı ile yapar. Bu modernleştirmeyi gerçekleştiren aktör *Feride* Batı tipi okulda yetişmiştir ve ülkücü bir görev bilinciyle halkı aydınlatmaya çalışır. Reşat Nuri, bu romanında köylüyü ötekileştirmeyi, aksine köylünün isteğini olumlu görür. Köylünün bilgisizliğini bireylere bağlamaz, aksine genel olarak toplumsal düzene bağlar (Uludağ, 2008). Eğitim sürecinde, *Feride*'nin yaşadığı bürokratik sorunlar vardır. Aslında bu bürokratik eleştirisi ile devletin ilgisizliği eleştirilir. Yakup Kadri'nin *Yaban* romanında ise *Ahmet Celal*, köydeki herkesi yaban ve yabani olarak görür. Çocuk eğitiminden bahsedilmez ve *Feride* karakterinin aksine *Ahmet Celal* gazi olmuş aydın bir subay olarak köyde oldukça pasif bir yaşam sürer ve köylünün yaşadığı koşulları hayvanca bir yaşam ve köylüleri de hayvan olarak tasvir eder.

Turkish Studies

Bu konuda devleti suçlar ama kendisi *Feride* gibi çocukları eğitmek gibi bir ideali yoktur. *Yaban* romanında çocuklar eğitimsizdir ve çözüm de verilmemiştir. Yakup Kadri'nin (1981) *Yaban* romanında köyde çocukların yetişkinler kadar zor bir yaşam sürdürdüklerini olayın kahramanı *Ahmet Celal*'in bakış açısıyla verir. Savaştan dolayı bu çocuklar oyun oynamamışlardır ve eğitim de görmemişlerdir. Sağlıklı olan çocuklar köyde çalışmaktadır.

“Bu yaratık, çocukluk nedir bilmedi. Başka diyarlardaki çocukların gülüp oynamaktan başka bir şey yapmadıkları mutlu çağda, bu, yirmi yaşında bir delikanlının güç dayanacağı bütün ağır işleri görüyordu. Yük taşıyordu. Çapa çapalıyordu. Diğer taraftan sıtma, küçük böğrünü zehirli tırnaklarıyla oyuyordu. Acaba, doğduğu günden beri, bir defa olsun, hiçbir şeye güldü mü? Sanmam. Üç yaşında, dört yaşında yavrular görüyorum. Hepsi, yüzlerine, kırk yaşında bir adam maskesi takmış gibi. Yürüyüşlerinde bile olgun bir adam ağırlığı var. Arkalarından bakarken, onlara, birtakım kederli cüceler denebilir. Geldiğim gece, İsmail de benim üzerimde bir cüce etkisi bırakmadı mı? Onun çocuk olduğuna, sonradan yavaş yavaş alıştım ve onu sevmeğe başladım. Ona bakarken bir derin acıma duygusu, benliğimin tâ derinliklerinden birer gözyaşı halinde sızdı. Kalbime toplandı. Ona doğru gittim. Sırtını okşadım. Zavallı köylü çocuğu! Sen, iki üvey ananın yavrususun. Biri demin seni döven anandır, öbürü de seni her gün döven, doğduğundan beri her gün döven yurdundur. İkisinin acısı arasında, böyle kavrulup gitmişsin” (Yakup Kadri, 1981: 35).

Ahmet Celal'in kendisine yakın gördüğü karakterlerden biri de çobanlık yaban çocuk Hasan'dır. Hasan savaştan dolayı yetim kalmıştır ve *Ahmet Celal*, Hasan'a çok bağlanır. Fakat *Hasan*, düşmanların köyü basması ile birlikte öldürülür. *Hasan*, diğer çocukların kaderini yaşar fakat *Ahmet Celal*, bu duruma ancak üzüdür ve hiçbir eylemde bulunmaz.

Halide Edib Adivar'ın (1999), *Vurun Kahpeye* romanında *Aliye Öğretmen* okuldan mezun olur olmaz, millî duygunun ve Türk modernleşmesinin aktarılması için eğitim vermek için Anadolu'ya gitmeye karar verir. Roman *Aliye*'nin şu idealiyle başlar:

“Toprağınız toprağım, eviniz evim burası için, bu diyarın çocukları için bir ana, bir ışık olacağım ve hiçbir şeyden korkmayacağım, vallahi ve billahi!” (Adivar, 1999: 5).

Birçok güçlüğe rağmen, *Aliye Öğretmen* çocuklara Türk milliyetçiliği ideolojisi etrafında şarkılar, marşlar okutur ve çocuklar arasında sınıf içerisinde sınıf yönetimi açısından adaleti sağlamaya çalışır. Fakat Türk modernleşmesine köylü genel olarak uzaktır ve *Aliye Öğretmen* çocukların eğitim alması için devamlı mücadele halindedir. Türk modernleşmesinin doğru olduğunu anlatmak için *Aliye Öğretmen*'in karşısında din eğitimi veren *Hatice Hanım* çocuklara namaz süreleri okutur. Köylünün genel olarak kız eğitimine karşı olması, fiziksel olarak eğitim olanaklarının az olmasından daha önemlidir. Fiziksel açıdan eğitim olanakları az olabilir fakat köylünün kız çocuklarının eğitimine yönelik tutumlarının değiştirilmesi *Aliye* için daha zor görünmektedir. *Hatice Hanım* bu tür bir düşünce yapısına sahip olduğu için *Aliye Öğretmen*'e karşı bir karakter olarak kız çocuklarının eğitimi konusunda şunları söyler:

“ ... kendisine İstanbul'dan mütemadiyen gönderilen çoluk çocuk muallimelerin açık saçıklıklarından, hoppalıklarından, kabiliyetsizliklerinden bahsetti... Efendim, benim sınıfımda her çocuk namaz sürelerini bilir. Hiç olmazsa Amme cüzünün sonuna kadar ezberler. Yeni hanımlar hep dinsizlik, milliyetsizlik öğretiyorlar. Ben dokuz yaşında kızların bile yüzlerini siyah peçelerle kapadım. Hâlbuki İstanbul'dan yeni gelenler kendi yüzleri açık geziyorlar. Şimdi on üç yaşında bâligalar saçlarını açıyorlar. Artık bunların terbiyesi sayenizde inşallah verilir de...” (Adivar, 1999: 30-31).

Cumhuriyet ile birlikte yeni ulusun inşa edilmesi çocuklar için yeni kurulan eğitim kurumları ile Kuran kursları arasında gidip gelmektedir (Özbolet, 2012). Çocukların etrafındaki yetişkinler de buna karar verememektedir. Türk modernleşmesinin ve Cumhuriyet ideolojisinin temsilcileri olarak

öğretmenler çocuklara yeni eğitim kurumlar içerisinde modernleşmeyi anlatmak isterler. *Feride*, romanda Anadolu'da çocuklarının yaşadığı sorunları ve İstanbul'daki çocukların daha iyi yaşadıklarını fark ederek bu anlamda bir eşitsizlik olduğunu görür. *Feride*, köylüyü ve köydeki din adamları ve ağalık kurumunu yoğun bir şekilde suçlamaz. Köydeki çocukların bu durumda olmasında yeni kurulan devleti sorumlu tutar. Halide Edip'in *Vurun Kahpeye* adlı romanında *Aliye* ise çocuklara din adamları tarafından verilen eğitime karşı çıkar ve çocukların yeni okula gönderilmesi mücadelesini verir (Özbolet, 2012). *Ahmet Celal*'in tersine, *Feride* ve *Aliye* Cumhuriyet ideolojisi içerisinde çocukların eğitimini üstlenen ideal öğretmen tipleri iken, *Ahmet Celal*'in kendisi hiçbir şey yapmaz ve çocukları sadece uzaktan izler ve onlar için herhangi bir eylemde bulunmaz. Çocukların ideal öğretmenleri devletin yolladığı öğretmenler iken, ötekileştirilen ve karşı kutba konan din adamları olur. Çocukların zihninde din gerici olarak işlenir. *Vurun Kahpeye* romanında *Hacı Fettah Hoca*, çocukların bu tür öğretmenlere teslim edilmemesi gerektiğini söyler ve öğretmenlerin erkekler arasında kız çocuklarını namahrem şeklinde gezdirdiğini ifade eder. Yeni yetiştirilecek çocuklar din eksenli etraftan yetişmektense yeni ulusun ideolojisine göre yetişmesi gerekir ve çocuklar öğretmenlerin, imam-ağa- muhtar/kaymakam üçlüsü arasındaki çatışmaya şahit olur. Cumhuriyet ideolojisi, çocuklar için de karşıtını yaratır ve bu durum eleştirilir. Çünkü din adamlarının çocukları kötü ve dogmatik yetiştirdiği düşündürülür. Çocukların eğitiminde din adamı kimliği karşısına öğretmen çıkarılır.

İlk Anadolu romanlarında devletin sadece aydın ya da öğretmen yollayarak modernleşmenin gerçekleştirilemeyeceğinin farkındadırlar. Modernleşme projesi bu anlamda hep aksak gider ve öğretmenler ya da eğitim müdürleri, müfettişi kendilerini aslında çaresiz bir işin içinde olduklarını anlarlar. Alt yapı ve kadro yetersiz olduğu gibi, asıl sorun köylünün toplumsal ve zihinsel olarak hazır olmaması vurgusu yapılır. *Feride*, romanda okulun olumsuz fiziki yapısını süreçte düzeltir ve yıllar sonra Maarif Müdürü Okulu kapatmak ister ve *Feride*'ye şunları söyler:

“Böyle kepaze binada çocuk terbiye edilmez” (Güntekin, 2007: 220). “Bu, ne karanlık yer böyle. Mektep değil, adeta ahır. (...) Ne minzer, ne minzer! Mektep demeğe bin şahit ister” (Güntekin 2007: 221). Aydınların Anadolu'daki çocuk yetiştirmek için mücadeleleri olağanüstü bir çaba olmuştur fakat öğretmenler her defasında Osmanlı değerleri ile çatışmıştır (Meriç, 1983). Meriç'e göre de, Türk aydını Batılı değerleri benimsedikçe kendi toplumuna yabancılaşmıştır. Aslında *Ahmet Celal*, bulunduğu köyde çocuklarını çalışmasını normal görmese de bunu değiştirmek için köylüyü bu konuda ikna edemez çünkü *Ahmet Celal*, başından beri köye yabancı birisidir. Köylü için çocukların bu durumu doğal ve olağandır. *Aliye* de romanda benzer durumu yaşar ve din ile yetişen çocukları anlamaktansa onlara doğrudan milliyetçilik ideolojisi etrafında eğitimi vermek ister ve köylüden tepki alır. *Aliye* bu anlamda hiçbir şey yapamayacak duruma gelir. Batı'nın ve yeni milliyetçilik ideolojinin üzerinde hiç düşünmeden doğrudan ideolojinin aktarıcısı durumundadırlar (Meriç, 1983). Meriç, bu durumun modernleştirmeden çok, modernleştirememe projesi olduğunu söyler ve çocuklar gerçekten de ideal bir eğitim alamazlar. Meriç, Cumhuriyetle birlikte tüm kurumların hızla modernleşmeyi gerçekleştirmeye çalıştığını belirtir ve bu süreçte ‘hız’ kavramını ön plana alır (Meriç, 1983). Çocuklar geleneksel Osmanlı- İslam değerleri arasında yetiştirilirken birden yeni eğitim kurumlarının alt yapı olmadan açılması ve köylerden çocukların toplatılması buna çok iyi bir örnektir. Timur, bu cümlelerin Mustafa Kemal'den alıntı yaparak şöyle dile getirir:

“Yeni Türkiye'nin eski Türkiye ile hiçbir alakası yoktur, Osmanlı hükümeti tarihe geçmiştir. Şimdi yeni bir Türkiye doğmuştur” (Timur, 1968: 119). Çocuklara verilen bu eğitim yine yukarıdan aşağıya doğru yapılmaktadır ve bu otoriter modernleşmenin bir çabasıdır (Tunçay, 1999). Otoriter modernleşmenin sonucu olarak çocuklar kendi başlarına bir değer olarak görülmeğe yeni ulusu ilerletecek ve geliştirecek özneler olarak görülürler. Bu görünüm sonraki romanlarda da görülmeye devam eder.

Turkish Studies

Köy Enstitüleri ve Çocuk

Toplumcu gerçekçi romanlarında dile getirilen köy romanında çocuğun temel eğitimi çok önemsenir. Aileler çocuklarını köydeki ya da köye yakın okula göndermek isterler ve köylünün çoğu eğitime inanır. Genelde devlet tarafından okula bir öğretmen gönderilir ve öğretmen aydın biri olarak çocuklara eğitim verir ve aileler de çocuklarının eğitimini önemser. Öğretmenin modernleştirici bir rolü vardır. Fakat köyde çocuklar sadece temel eğitimi alabilirler. Temel eğitimden sonra okula devam edemezler. Durumu iyi olan köylüler çocuklarını ya şehirde ya da Avrupa'da okutur.

Fakir Baykurt bireysel yaşamında da Köy Enstitüsü çıkışlı olduğu için köylerde çocukların eğitimini önemser ve genelde öğretmenler aracılığı ile çocukların eğitimi önemsenir ve modernleşme projesi anlatılır. Fakir Baykurt'un (2006) *Yılanların Öcü* eserinde *Bayram* kız çocuklarının da cahillikten kurtulması için okumalarını ister. Bu romanda köylü bir araya gelmek ister ve *Muhtar*'ın da katkısıyla bir okul yaptırmak isterler. Köylü çocuklarına eğitim aldırabilirse koşullarının daha iyi olacağını düşünürler, fakat okulların yeterli sayıda olmaması döneme ilişkin ekonomik sorunların olduğunun göstergesidir. Aslında modernleşme süreci halktan tam anlamıyla gelmediği için ve devletin yolladığı görevliler aracılığı ile yapıldığı için yarım yamalak bir modernleşmeden bahsedilebilir. Hatta devlet burada ilgisiz bile görülebilir. Köy halkının bu durumda olmasının nedeni devlete bağlıdır. Devlet, Batılılaşmayı ve modernleşmeyi Cumhuriyet kavramı altında benimsemiş olmasına rağmen romandaki köylerde aslında köylü halkına tam yansımadığının göstergesidir. Fakir Baykurt (2007), *Onuncu Köy* romanında bir öğretmenin kararlılığıyla çocukların eğitimini üstlenmesi görülür. Hatta eğitime karşı çıkan *Duran Ağa*'nın kızını bile okula aldirtir ve eğitim görmesini sağlar. Öğretmenin bu aydınlatma çabası karşısında *Duran Ağa*, iktidar ile ele ele verip öğretmeni dövdürür ve başka köylere sürgün edilmesine neden olur. Modernleşme çabasının sadece öğretmen üzerinden çocuklara verilmesi devamlı engellenir ve modernleşme sürecinin köylerde çok zor şartlar altında ve gerçek anlamda devletin yardımı olmadan yapıldığı görülür. Öğretmen sadece çocukları eğitmez, onları hakları konusunda bilinçlendirmeyi de hedefler. Bu romanda, köylerde dinsel söylemin ve yarı feodal yapının yarattığı sosyal adaletsizlik ve eşitsizlik, köylü çocuklarının eğitimiyle giderilebileceği anlatılmaktadır (Okşar, 2009). *Onuncu Köy* romanında, öğretmen aileleri ziyaret ederek babaları çocuklarının eğitimi için ikna etmeye çalışır fakat karşısında 'kara kuvvet' dediği din adamlarını bulur ve aslında tek başına olduğu için bir anlamda kendini çaresiz de bulur fakat her şeye rağmen çocukların eğitimi için mücadelesini sonuna kadar sürdürür. Öğretmen aynı anda din adamları, bürokrat nitelikteki muhtarlarla ve yarı feodal yapının temsilcisi ağalarla zorlu bir mücadeleye girer. Köy Enstitülerindeki çocukların eğitimi ile ilgili bu durumuna ise Kemal Tahir eleştirel yaklaşır.

Kemal Tahir'in (1991) *Bozkırdaki Çekirdek* romanı Köy Enstitüleri ve çocuklarla ilgili eğitimi gündeme getirir ve bu enstitüleri eleştirir. Köydeki masum çocukların eğitilerek ve onları bu ideolojiye hizmet etmek için kullanılmalarını dram olarak görür. Kemal Tahir, kendisinden önceki yazarlardan farklı olarak köy enstitülerine ve öğretmenlere romantik çerçevede bakmamıştır. Türk ulusunun milliyetçilik ideolojisi etrafında modernleşme denilen süreçte çocuklar ideolojinin sadece hedefi halindedir. Kemal Tahir romanın arkasında çocukların modernleşme sürecindeki durumunu şu cümlelerle dile getirir:

"Köy çocuklarından özel bir eğitimle yetiştirilecek köy öğretmenlerini tek partinin köyde gören gözü, duyan kulağı olacak, gerekirse devlet güçlerini yanlarına alarak rejim düşmanlarıyla (yani tek parti düşmanlarıyla) boğuşacaktı. Çok partili bir dönemde böyle bir köy öğretmenin durumu ne olur? Bunu kestirmek artık hiç kimse için güç değildir. Kaldı ki bizdeki toplumsal ve siyasal şartlar içinde Köy Enstitüleri, köylü çocuklarının çile çekme ve azla yetinme yatkinliklerinden yararlanarak, en ağır işlerde gaddarca çalıştırılıp sömürülmelerinden başka bir sonuç veremezdi. Nitekim bu deneme, son hesaplaşmada, biz Türk aydınlarının halk düşmanlığımızı

değilse bile, halka hiç acımadığımızı ispatlamıştır. Bozkırdaki Çekirdek, işte bu çapraşık dramın romanıdır” (Tahir, 1991: 203).

Romandaki *Esef*, *Durali* ve *Bekir* adlı çocuklar öğretmenlerin istediği tarzda yetişen çocuklardır fakat enstitü bin bir güçlkle kurulup eğitime başlamasına rağmen alt yapının zayıf olmasından ötürü *Bekir* yağmurdan dolayı ıslanır, hastalanır ve ölür. Romanın bu bölümünde aslında yeni kurulan Türk devletine ve modernleşme projesine ciddi bir eleştiri vardır. Yazar, enstitülerin kurulmasına karşı değildir, siyasal fikirler etrafında kurulduğu için ve kurulma biçimine karşıdır. Çocukların bu enstitülerde sadece ideolojinin hedefleri, öğretmenler de uygulayıcıları olur. Çocuklar bu romanlarda daha çok dekoratif unsurlardır ve sadece modernleşmenin hedefleridirler. Çünkü çocuklara eğitim verilmesi için bozkırdaki etraf köylerden diğer eğitimcilerin yardımıyla bir şekilde çocuklar Enstitü 'de toplanırlar ve eğitim verilir. Romandaki *Nuri Çevik* bu modernleşme sürecinin uygulayıcıları olarak aslında bir fanteziden öteye gitmeyecek bir idealin peşinde olduklarını söyler ve cümlelerinde çocuklarla ilgili şunları ifade eder:

“Ne demek köy öğretmeni?...Enstitülerin kuruluş amacına göre, bir yandan çiftçilik edecek, kaba zanaatlardan birkaçını yapmağa çabalayacak...Çocukları okutacak...Zeynel Ağalarla boğuşacak...Nasıl taşınır bu kadar ağır yaşama yükü, ölene kadar? Ayda yirmi lira aylıkla... Daha doğrusu nasıl teklif edilir?” (Kemal Tahir, 1991:158).

Hiç unutmam! Enstitüye öğrenci arıyorduk Maraş dolaylarında... Kimse çocuğunu vermek istemiyordu. Çok çocuklu babalardan birini sıkıştırdık, daha fazla direnemeyeceğini anlayınca, ne dese beğenirsiniz? ‘Haydi bakalım! Bizden iki kurt karışsın Osmanlı’ya!’ dedi. Köylü hala memleketi Osmanlı ve Osmanlı’yı da sürü gibi saymaktadır” (Kemal Tahir, 1991:159).

Bu alıntıda Türk modernleşmesinin süreçte, ilk yıllarda trajedi anlatılır çünkü köylü yeni Türkiye’yi hâlâ Osmanlı sanmaktadır. Yeni Türkiye’nin kuruluşundan bile haberi olmayan köylü kurulan Köy Enstitüsünü tuhaf karşılamaktadır. Dolayısıyla, birkaç öğretmenin köylere yollanmasıyla, çocukların eğitiminin aslında sağlıklı bir şekilde olamayacağı ima edilmektedir. Aslında, Enstitüyü teftiş için gelen müfettiş Şefik Erten, çocukların eğitime yöntemini eleştirir. Köydeki yeni eğitimi kurumunun gerekli fakat yanlış bir şekilde işlediğini gösterir.

Korunmaya Muhtaç Çocuklar

Geçer, Türk romanındaki sokak çocukları üzerine yaptığı detaylı çalışmada aile-çocuk, toplum-çocuk ve devlet- çocuk ilişkilerini farklı romanlardan örnekler vererek çocuğunu durumunu göstermeye çalışmıştır (Geçer, 2006). Reşat Nuri’nin (2008) *Miskinler Tekkesi*’nde *İsmail* gayrimeşru bir çocuk olarak dünya geldiği için annesi ile birlikte sokağa atılır. *İsmail*, aslında evlatlık kurumunun bir kurbanı olmuştur. Zengin ve iktidardaki bürokratların olumsuz bakışlarından dolayı sokakta kendi hallerine terk edilmişlerdir. Reşat Enis Aygen’in (1949) *Ağlama Duvarı* romanında on iki yaşındaki *Cemil* de evlilik dışı doğduğu için yaşlı bir kadının yanına verilse de daha sonra evden kaçar ve sokaklarda yaşamaya başlar. Reşat Enis Aygen’in (1933) *Gonk Vurdu* romanında *Naciye* erken yaşta anne ve babasını kaybettiği için Anadolu’dan İstanbul’a teyzesini arar ve bulamayınca Beyoğlu sokaklarında yaşamaya başlar ve fahişelik yapar. Reşat Enis aslında gazeteci olduğu için realist bir yaklaşımla romanda *Naciye* karakterini çok gerçekçi bir şekilde anlatır ve bu tür sosyal meseleleri romana ustalıkla taşır. Reşat Enis’in (1935) başka bir romanı olan *Gece Konuştu*’da *Arif*, Trakya’nın bir köyünden İstanbul’a gelir ve sokağa düşer. Babası öldükten sonra ve annesi de evlenip uzaklara gidince kendini İstanbul sokaklarında bulur. *Kimin İçin* romanında *Bekir* on üç ve on dört yaşında iken anne ve babasını kaybeder ve mahalledeki komşuları hayatın büyük caddeden başladığını söylerler. Reşat Enis’in *Gece Konuştu* romanında *Hikmet* dört yaşında iken annesini hastalık sonucu kaybetmiş ve sokaklara düşmüş biridir. On üç yaşına kadar evlatlık olarak verildiği evde yaşar ve daha sonra aile tarafından kendi kaderine bırakılır ve o da Beyoğlu’nun bakımsız ve

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/29

pis sokaklarında diğer sokak çocukları ile büyür. Sezai Solelli *Kadınlar Merdiven*'i romanında çocuk yaşta babasını kaybedince annesi ile birlikte dayısının yanına yerleşir. Her gün dayak yer ve bir gün evi terk eder. Birkaç hafta otelde kalır fakat parası bitince sokaklarda yaşamaya başlar.

Erken Cumhuriyet döneminde ilk göze çarpan en önemli sorunlarda biri ve bu dönemden itibaren devamlı karşılaşılabilecek sorunların başında sokak çocukları ve bu çocukların sokaklarda çalışmaları görülmektedir. Türk modernleşmesinde çocuklar unutulmuş bireyler olarak romanlara yansımıştır. Ötekileştirilen çocukları modernleşme sürecinde topluma eklemelenemeyen kopuk ve zayıf varlıklar olarak yorumlanmıştır. Romanlarda da çocukların bu durumunun resmedilmesi sosyolojik olgularla paralellik göstermektedir. Şehit çocuklarının durumu da romanlarda ele alınmıştır. Çavdar, ateşkes yıllarında çocukların çalışma yaşının on bire kadar düşmesinin nedenini çocukların çalışmasını engelleyecek yasalar bulunmamasına bağlamaktadır (Çavdar, 2001). Balkan savaşları ve Birinci Dünya Savaşı sonunda birçok ailenin çocuğu şehit düştüğü için çocukların durumu ciddi boyutlara ulaştığı ifade edilebilir. Reşat Enis'in (1935) *Gece Konuştu* romanında *Efe Çakır*'ın babası şehit olduğu için ve düşmanlar koruma amaçlı bulunduğu Darüleytam'dan çıkmak zorunda kalır ve sığınacak yer bulamadığı için bir süre hastalanır ve ölür. Gencer'in, sokak çocukları ile yaptığı tespitlerde de görüldüğü gibi ailelerde anne ya da babanın olmayışının yanı sıra devlet tarafından da koruma evlerinin gelişmemesi toplumsal anlamda çocukları sahipsizliğe ittiği söylenebilir (Gencer, 2006). Çocukların eğitimi gibi temel sorunları da Anadolu romanında görmekteyiz.

Anadolu Romanında Başkaldıran/Eşkiya Çocuk

Sosyal gerçeklik romanları olgunlaşmadan önce bireysel düzeyde sosyal gerçekliğin haberini veren Cumhuriyet öncesi birkaç roman yazılmıştır. Bunların en başında Sabahattin Ali'nin (2000) *Kuyucaklı Yusuf* romanı vardır. Bu romanda çocukluktan itibaren Yusuf'un köy ortamında eşitsizliğe başkaldırışını görürüz. Anne babasını erken yaşta kaybeder ve yörenin kaymakamı Yusuf'a bakar. Üvey annesi Yusuf'u hiç sevmez ve devamlı hırpalır. Anne baba sevgisi olmadığı için yaban büyür ve köye çocukluğundan itibaren yabancı bir gözle bakar. Yusuf çocukluktan itibaren soğukkanlıdır ve doğaya düşkü bir tabiatı vardır. Bir türlü bulunduğu toplumla uzlaşamaz ve çocukluğundan itibaren ilk kavgalara başlar ve bu kavganın altında toplumla olan çatışması vardır (Korkmaz, 1997). Aynı zamanda, okuldaki öğretilen bilgileri gereksiz görür ve okulu yarıda bırakır. Okulu bıraktıktan sonra çırak olarak çalışmayı düşünür ama ustaların şiddetinden korktuğu için bir süre tarlada çalışır. Toplumsal gerçeklik açısından Anadolu'daki çocukların durumunu göstermesi bakımından önemlidir. İstanbul dışında yazılan bir roman olduğu için arka planda temel eğitimin çocuklar için başladığını görmekteyiz. Çocuklar herhangi bir Doğu-Batı değer çatışması yaşamamaktadır. Gündelik yaşam içerisinde Yusuf'un başkaldırışıyla birlikte diğer çocuklardan farklı olduğunu anlıyoruz. Anne babasını erken yaşta kaybetmesi bunun nedenlerinden biri olabilir fakat yazar Yusuf'un çocukluktan itibaren bu başkaldırışını aslında onun mizacına bağlamaktadır. Fakat toplumsal anlamda da Doğu-Batı değer çatışması yaşamayan karakterlerin Anadolu'daki toplumsal gerçekliği anlatılır. Bu roman, Kemal Tahir, Orhan Kemal, Yaşar Kemal ve Fakir Baykurt'un daha sonra dile getirecekleri sosyalist gerçekçi romanın ilk sinyalinin verir.

Cumhuriyet'ten önce Sabahattin Ali ile başlayan köy romanı daha sonraki yıllarda devam eder. Anadolu köylerinde İstanbul'daki gibi anlatılan Doğu-Batı çatışması yerine, köyün içinde sömüren-sömürülen çatışması yer alır. Yarı feodal sömüren geleneksel toplum değerleri eleştirilir çünkü yoksullar ve sömürülenlerin sayısı zenginlerden oldukça fazladır. Sömürülenler, ağa, belediye başkanı ve dinî temsil eden tiplerdir. Köylü ise genelde rutin yaşama ayak uydurup sömürülen kimsedir. Yaşar Kemal'in (2004) *İnce Memed I* romanında çocuk bir başkaldıran olarak karşımıza çıkıyor. Çok erken yaşta, 11 yaşında, *İnce Memed* uzun yıllardır beş farklı köyde kimsenin cesaret

edemediği bir olayı gerçekleştirir. Beş köyün ağası olan Abdi Ağa'nın verdiği acılardan kaçır ve başka bir köye sığınır. *İnce Memed*, köyden kaçarken şu cümleleri söyler:

“Dursun bana dedi ki... Bizim köyde, dedi, çocukları dövmezler. Çocukları çifte salmazlar. Bizim köyün tarlalarında, dedi, çakırdikeni bitmez. Ben oraya gidiyorum işte” (İ.M. 1, 2004: 19).

“Beni döve döve öldürürdü. Hem çift sürdürürdü çakırdikenlikte yalınayak. O da ayazda. Hem öldürürdü. Birinde beni bir dövdü, bir dövdü... Bir ay yataktan kalkamadım. Herkesi döver ya, beni çok döver. Anam diyor ki, Sarı Hocanın muskası olmasaymış, ben ölmüşüm...” (İ.M. 1, 2004: 23).

Bu cümleler *İnce Memed*'in ilk başkaldırı cümleleridir. Çocuk yaşta köyün ağası *Abdi Ağa* tarafından ezildiği için çareyi çocukların dövülmediği, baskı ve zulüm görmediği ve kötü şartlar altında çalıştırılmadığı bir köyde bulur. *İnce Memed*, birinci romanın sonunda *Abdi Ağa*'yı öldürünce tüm köylüler, “Onun böyle adam olacağı çocukluğundan belliydi... Memedin düşünün beş köy yapacak” derler (İ.M. 1, 2004: 325-326). Bu tarzda başkaldırı ilk olarak *Kuyucaklı Yusuf* romanında da görülür çünkü *Yusuf* erken yaşta başkaldırıya başlar. Türk modernleşmesi açısından köylülük halkçılık ile ilişkilidir ya da insan merkezli bir yaşamın olanağını anlatır. *İnce Memed* başkaldıran bir çocuktan başkaldıran bir eşkıyaya doğru bir süreç içerisine yer alır. Başkaldırı bireysel olduğu için *İnce Memed* aslında çocukluktan beri tıpkı *Yusuf*'ta olduğu gibi yalnız kalır. Toplumsal şartlar bu tarzda çocuklarını büyümesine bir türlü izin vermez. *İnce Memed* sayesinde aslında birçok çocuğun köylerde ağalık kurumları altında kötü şartlarda çalıştığını öğrenebiliyoruz. Çocukluktan itibaren gördüğü zulüm ve baskıdan dolayı başkaldırmaya bir anlamda mecbur kalmıştır. Romanda çocukların okula gidip bir şeyler olmak, belli bir işi seçmek ve o iş için mücadele etmek ya da ailelerin çocukları üzerine böyle idealleri yoktur. Herkes belli bir sistem içerisinde yaşar. Kötü eşkıyalar birçok ailenin çocuğunu öldürür. Yaşamda kalanlar ise ağaların köylerinde tarlada çalışırlar ve çoğu fakirdir. Ağaların siyaset kurumu ile ortak çalışması onları daha güçlü kılmaktadır ve bu güce ilk başkaldıran 11 yaşındaki *İnce Memed*'dir ve *İnce Memed* siyaset ve yargı kurumundan kaçmak için çözüm olarak eşkıyalığı seçer. Toplum bu tür bir çocuk başkaldırısı için bile çözüm odaklı kurum tesis edememiştir. Eşkıyalık tüm çocukların en baştan bildiği kurumsallaşmış bir alandır ve eğer köy içinde sorun yaşarlarsa çocuklar erken yaşta dağa çıkıp eşkıya olabilir. Devletin de ağa kurumu ile birlikte çalışması eşkıyalık kurumunu karşı kutupta bırakmaktadır. Çocukların oyun dışında ve sadece belli bir dönemde çocukluklarını yaşamak dışında bir yaşam alanları yoktur. Modernleşen devlet, köylere girmemiştir. Çocukları önemseyen bir modernleşmeden bahsedilmemektedir. Aksine, devlet ağalık kurumu ile el ele iş yapmaktadır. Yaşar Kemal, çocukları birey olarak gören yazarlardan biridir ve hatta çocuk edebiyatına da karşıdır çünkü çocuk edebiyatının çocuğun bireyselliğine zarar verdiğini düşünür ve romanlarında bu düşüncüyü doğrudan ya da dolaylı ele aldığını belirtir. Yaşar Kemal bir söyleşisinde şunu belirtir:

“İnanmadım hiçbir zaman çocukların, insanların çocuklara davrandığı gibi çocuk olduklarına. Basbayağı insandır onlar. Çok şeyler öğrenmemiştir daha, zenginliği azdır, yaşlanmış insanlara karşılık, daha az yaşamıştır, ama düpedüz insandır. Anaların babaların çocuklara yaptıkları inanılmaz bir zulüm benim için. Ayrı bir yaratılmış gibi bakıyorlar. Ya da şımartıyorlar şefkatle, okşamayla. Çocuk, insanlıktan çıkıyor her iki halde de. Yine benim çocuklarda saptadığım bir şey var, bütün çocuklar evden kaçmak istiyor. Benim bu bir araştırmamdır. Derinliğine indiğim zaman her çocuk, bir eli yağda bir eli balda bile olsa, kaçmak istiyor. Çocuk dünyamızda, rahatsız bir kişidir. Bu, dünyamızın da bir sorunu. Bu kadar kötü yetiştirilen, bu kadar kötü davranılan bu insanlar büyüdükleri zaman yarım oluyorlar. Savaşların, kötülüklerin nedenlerini ararsak, temelde, çocuklukta insanların başlarından geçenler karşımıza çıkıyor. Bir gün dünyamız gerçek bir barışa, insanca bir yaşama kavuşacaksa çocuklara davranışımızın değişmesi gerekiyor. Bu, dünyanın hiçbir yanında sanırsam yapılmıyor. Dünyadaki eğitim düzeni de berbat düzen. Dünyayı öğretecekleri,

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/29

insanı öğretecekleri yerde dünyayı ve insanı ezberletiyorlar. Nasıl olmalı? Elbet eğitimciler uğraşıyorlar bunun üstünde. Bir Pastalozzi çıkıyor, bir adım ileri atabiliyor. Ezberletmek yerine göstermek hiç olmazsa. Ama bir gün insanoğlu gerçekten iyi bir dünya kurarsa tek gideceği yer, ezberci ya da görekerek eğitim değil, yaşayarak eğitimidir... Çocuk edebiyatına ben inanmıyorum. Yine çocukları küçümseyerek, çocuk sayarak dünyada bir çocuk edebiyatı doğmuştur. Elbet içlerinde ilginçleri, şaheserleri de var. Yetişmemden dolayı vardığım sonuçlara göre çocuk edebiyatı diye bir şey yoktur halkta. Yedi ile on yaş arasında, bütün Karacaoğlan'ı, Dadaloğlu'nu bilirdik biz köy çocukları. Masalları büyükler de dinlerdi küçükler de. Bir tek, çocuk oyunlarındaki sözlü tekerleme ve şiirler farklıdır, o kadar. Yoksa çocuklar büyüklerle birlikte halay çekerler, büyüklerle birlikte oynarlar. Halkta çocuk küçümşenen bir şey değil. Anadolu köyünde çocuklar, yürüdüğü günden bu yana işe koşulur. Gücünün üstünde işler yaptırıldığı zaman kötü bu. Gücünün yettiğini yaptığı sürece doğal yetişiyor. Onun için daha sağlıklı doğa karşısında çocuklar, halk çocukları. Buradan geliyorum, inanmıyorum derken çocuk edebiyatına... Lanet bir sömürü dünyası bu. Bütün dünyada çocuklar gerçekten sömürülüyorlar. Duygu sömürüsü var, ekonomik sömürü var. Var oğlu var" (Özer, 1979).

Yaşar Kemal (2014), çocuk-yetişkin eşitliğini getirecek devrimini bekliyordu fakat uzun yıllar geçmesine rağmen çocuk-yetişkin devriminin gelmediğinden yakınır. Türkiye, İstanbul, bütün sokaklar değişti ama bekledikleri devrim gelmeyen sokak çocukları hep orada kaldı, sayıları arttığın ve çocukların dünyanın bir ucunda kaldığını ifade eder.

Köy Romanında Çocuk

Köy romanlarına gitme çabası aslında Cumhuriyet'ten önce tartışılmıştır fakat Osmanlı'nın son yılları ile kurulacak Türkiye Cumhuriyeti'nin yılları arasında ülke birkaç savaşa girmiştir. Köye gitmenin önemi Ziya Gökalp tarafından dile getirilmiştir (Kaplan, 1997). Ziya Gökalp'ın savunduğu halka doğru düşüncesi, aydınlar arasında köye olan ilgiyi uyandırır. Gökalp, aydınların halka yöneldiği takdirde iki önemli görevi getireceğine inanmaktadır. Kaplan'a göre, Gökalp, halktan millî kültür terbiyesi almak için, halka doğru gidilmesi ve halka medeniyet götürmek için, halka doğru gidilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bunun için öğretmenler yetiştirilerek köylere gidilebileceğini ve yetişkin insanların da daha uzakta olan köylere gidebileceğini önerir fakat savaşlara girilmesi ve Millî Mücadele Dönemi'nin uzun sürmesi köye dönüş projesinin ertelenmesini zorunlu kılar. (Kaplan, 1997).

Cumhuriyet dönemi modernleşmesi, Tanzimat Dönemi modernleşmesinden farklıdır, çünkü Tanzimat Batılılaşması dış güçlerin baskısıyla yapılırken, Cumhuriyet dönemi Batılılaşması kendi iradesi ile karar verdiği bir modernleşmedir ve devrim niteliğindedir (Belge, 1983 & Tunaya, 1960). Çankaya, Cumhuriyet Dönemi'nin başlamasıyla birlikte ortaya çıkan Memleket Edebiyatı'nın belirginleşme koşullarında CHP'nin altı okundan biri olan halkçılık düşüncesinin etkili olduğunu söylemektedir (Çankaya, 2013). Hükümet programlarında da yer alan bu terim ve uygulanan hükümet politikası sanatçıların Anadolu'ya uzanmalarını, o yöre insanların sorunlarına eğilerek Anadolu yaşantısından gözlemler, izlenimler derlenmesini büyük ölçüde etkilemiştir. Bu tarzda bir modernleşme tüm ulusa anlatılmak istendiği için ve Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında köylü, Türkiye nüfusunun yüzde 83'ünü oluşturduğu için bu modernleşme projesi köylüye anlatılmalıdır ve köylülere modernleşmenin anlatılması için kurumsal hazırlıklar başlamalıdır. Bu anlamda Kemalist ideolojinin önceliği köylüler olmuştur ve somut adımlar atılmıştır (Kuruç, 2001). Roman yazarlarının edebiyatın iç sorunlarından ziyade memleketin siyasi ve sosyolojik sorunlarına eğilmesi toplumcu gerçekçi romanın daha fazla güç kazanmasını sağlar ve aslında bu sayede roman bir tür olarak toplumda yaygınlaşır (Çankaya, 2013).

Böylece, Anadolu'ya sloganlı Memleket Edebiyatı'nın, eğitimin belli bir kesimin ayrıcalığı olmaktan kurtarılıp geniş yığınlara mal edilmesiyle hızlandığı görülüyor. Artık, edebiyatçıların

İstanbullu oluşu değişmekte, tüm Anadolu'dan şair ve yazar edebiyat dünyasında belirmektedir. Değişik dönemlerdeki yazar ve şairlerin doğum yerlerini sayısal olarak değerlendirmek bizi hayli ilginç bir tabloya ulaştırıyor. Özdemir, bu konuda niceliksel veriler vererek durumu şu şekilde özetler: "...Tanzimat Dönemi'nde yazar ve ozanlarımızın yüzde 79,5'i İstanbul'da, yüzde 7,1'i Anadolu'da doğmuştur. Servetifünun Dönemi'nde ise İstanbul doğumluların oranı yüzde 73, Anadolu doğumluların oranı ise yüzde 11,7'dir. Cumhuriyetten, yani 1923'ten sonra ise bu oranlarda büyük bir değişim ortaya çıkmış, İstanbul doğumluların oranı yüzde 29, Anadolu doğumluların oranı ise yüzde 67 olmuştur" (Özdemir, 1980: 114). Nitekim 1924'te Köy Kanunu çıkarılır ve Cumhuriyet'in kurulması ile birlikte devrimlerin halka anlatılması için 1930'lu yıllarda milliyetçi ideoloji etrafında köylerde yetişkin eğitimi başlar ve köylerdeki bireylere eğitim verilir (Tiken, 2009). Halkevleri ve daha sonra Köy Enstitüleri kurulur. 1940'da 21 farklı yerde köy enstitüleri kurulur ve köy çocuklarının eğitim görebileceği temel kurumlar olarak işlev görür (Akar, 2010). Türk modernleşmesi sadece seçkinlerin, aydınların ve aydın bürokratların elinde olduğu tartışması ve eleştirisi belli ölçüde Halkevlerinin ve Köy Enstitülerinin kurulması ile aydın ve halk arasındaki uçurumu kapatmayı hedefler. İlk defa kurumsal anlamda İstanbul'un dışına çıkılarak Türk modernleşmesi halka anlatılmaya başlanır. Dolayısıyla bu dönemde köy romanları ve bu romanlardaki çocukların eğitimi de ön plana çıkmaya başlar (Karaömerlioğlu, 2001, 2006). Siyasal ve toplumsal çözüm arayışı beraberinde edebi arayışı da getirir ve uzun yıllar köy romanları yazılır ve hatta 1945 yılında Köy Enstitüleri dergisi kurulur. Milliyetçilik düşüncesi etrafında topluma, arı Türkçe de öğretilir. Batı'da işçi sınıfının oluşumu Türk modernleşmesinde köylünün eğitimiyle giderilir ve ağırlıklı olarak sol düşüncesini savunanlar köy eğitimine ve edebiyatına önem gösterir. Fakat Timur, bu çabayı da yapay olarak görür çünkü bu yapaylığı, gerçek anlamda Türk toplumunda kuramsal olarak işçi sınıfının tartışılmamasına ve halktan bir talep gelmemesine bağlar (Timur, 1991).

Marxizm, Tanzimat Dönemi'nde güçlenmiş bir düşünce olarak ortaya çıkmamasına rağmen, 1950 sonrası dönemde tekrar gündeme gelmiştir. Dünyadaki değişimlerin ve devrimsel çabaların da etkisiyle Türkiye'de tartışılmaya başlanmıştır. Köy romanı ya da işçi romanı yazan yazarlar Marx'ın (1998) düşüncelerinden ciddi şekilde etkilenmiş ve yavaş yavaş sol düşünce akımı güçlenmeye başladığı söylenebilir. Marx (1999), köylülerin geçiş sınıfını oluşturduğunu işçi sınıfına ancak örgütlü bir şekilde katılınca sınıf olabileceğini savunmaktadır. Sınıf bilinci ve bilgisi olmadıkça köylülerin niceliksel bir yığından öteye geçemeyeceğini ifade eder. Bu yüzden köylülerin, şehirdeki gibi bilinçli bir politik örgütlenmesinin önemli olduğunu belirtir. Edebiyat alanında Baykurt, Marx'ın köylü ve işçi sınıfı düşüncesinden etkilenerek bu düşüncüyü Türkiye ortamına uygun bir şekilde eleştirerek köylü ile işbirliği içerisinde olur ve romanlarını bu çerçevede oluşturmaya çalışır. Baykurt, köylülerin toplum içinde en çok sömürülen ve ezilen topluluk olduğunu belirtir. Şehirdeki işçilerin devrimci niteliklerini kaybettiğini ve köylülerin ezildiği için devrimi getirebilecek bir topluluk olduğunu savunur. Fakat bu tür bir idealin sosyal pratikte gerçekleşmediği görülebilir. Orhan Kemal'in eserlerinde de Marx'ın etkisi görülmektedir. Eserlerinde okuyucuların Marxist çerçevede bir bilinç kazandırmaya çalışmıştır. Fakat felsefi ve sosyolojik açıdan Marxist bilgi birikiminin olmaması okurlarda sınıf bilinci açısından derin izler bırakmadığı söylenebilir. Fakat Türk romanı açısından önemli kilometre taşlarından biri olarak gösterilebilir.

Diğer taraftan Marxist etkiler 1960'lı yılların sonuna kadar görülmez çünkü Tanzimat Döneminde olduğu gibi romanlar bu dönemde de ideolojiye hizmet ederek Tek Parti Dönemi'nin fikirlerinin yayılması için bir araç olarak görülür. Karaömerlioğlu köye ilişkin tutumu şu şekilde betimler:

"Köycülük bir ideolojik ve pratik söylem olarak Halkevleri faaliyetlerinde, yayınlarında Köy Enstitüleri deneyiminde, toprak reformu bağlamındaki tartışmalarda açıkça görülebilir. Kısaca ifade etmek gerekirse, köycülük ideolojisi sınıf temelli ideolojileri yadsırken& durağan, toplumsal

farklılaşmalardan arınmış bir ülke tahayyülünü savunmuş& bir taraftan tabandan gelebilecek potansiyel hareketlerin önünü kesmek için bir araç olarak düşünülürken, bir taraftan da büyük ölçüde tarıma dayalı bir ülkede milliyetçiliğe anti-sosyalist bir kitle tabanı oluşturmaya çalışmıştır. Köycülükle bir yandan Büyük Buhran'ın meşâkkatli zamanlarında tarımla geçimini sağlayan nüfusun taleplerini karşılamaya çalışırken, bir yandan da Türk köylüsünün muhafazakâr olduğu varsayımından yola çıkarak rejimin muhafazakârlığını pekiştirmeyi hedeflemiş, gerçek Türk'ü köylerde arayan bir efsaneleştirme sürecine esin kaynağı olmuştur” (Karaömerlioğlu, 2006: 17). Bu dönemde özellikle Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Sabahattin Ali ve Memduh Şevket Esenal bu dönemin ideolojisine uygun romanlar yazmışlardır. Dönemin siyasi ve sosyolojik fikirleri edebi eserler aracılığı ile kitlelere ulaşması hedeflenmiştir. Köy edebiyatı aslında Tek Parti Dönemi'nde değil, aksine çok partili hayata geçtikten sonra, 1950'den itibaren, ivme kazanmaya başlamıştır. Köy Enstitülerinde yetişen nesil daha sonra 1970'lere kadar etkin köy romanları yazarlar. Yakup Kadir genel olarak Kemalist ideolojiye sıkı sıkıya bağlıdır ve köye gidilerek köylülere yeni ideoloji çerçevesinde köylülerin ve çocukların eğitilmesini ister. Sabahattin Ali ise sol düşüncüyü temsil etse de Türkiye ortamında hiçbir zaman sol düşünce ve işçi sınıfı gelişmediği için doğal olarak işçi sınıfına en yakın duran köylüleri romanlarında kullanır. Kuyucaklı Yusuf bu düşünce tarzının en iyi örneğidir.

Tartışma ve Sonuç

Cumhuriyet dönemi ile birlikte milliyetçiliğe tam anlamıyla karar verildikten sonra ülkenin birçok yerinde bu düşünceye uygun okullar ve enstitüler kurulmuş ve çocuklar Türk milliyetçiliği kapsamında yetiştirilmeye başlanmıştır (Sevinç, 2009). Köy romanlarında çocukların bu yönde aldıkları eğitim sürecinden bahsedilmiştir. 1954 yılına kadar süren bu dönemden sonra Türk milliyetçiliği ideolojisini veren halk evleri ve enstitüler kapatılmıştır. Aslında milliyetçilik ideolojisinin özellikle eğitim alanında çocuklara verilme düşüncesi sancılı geçmiştir. Çünkü altyapı kurulmadan başlanan bu proje belli oranda başarıya ulaşmış fakat tam anlamıyla yurdun tüm bölgelerine yayılamamıştır. Köylerdeki geleneksel yapı ile modern ideoloji arasında çatışmalar yaşanmıştır ve dönemin prototip romanı olan Çalıkuşu romanında bu sancılı süreç ve çatışmalar verilmiştir. Cumhuriyet dönemine kadar olan romanda Osmanlıdan alınan çocukla ilgili roller yerini büyük oranda eğitime bırakmıştır. Cumhuriyet romanında köle, esir, dadı ve mürebbiye gibi kavramların yerini öğretmen-çocuk eğitimi kavramları almıştır. 1960'lı yıllara kadar halk evleri ve köy enstitülerinin de kurulmasıyla birlikte öğretmenlerin köylerde çocukları eğitime rolleri ön plana çıkmıştır. Köydeki çocukların köyün geleneksel değerleri ile yeni gelen öğretmenlerin verdiği değerler arasında bir çatışma yaşadıkları görülmektedir. Alt yapısı hazır olmayan okullarda eğitilen çocuklar okul dışında geleneksel yaşamlarına devam ettikleri görülmektedir. 1960-1980 döneminde ise köy çocukları yerine, sol-sağ çatışmasını yaşayan çocuklar görülmektedir. 1960 sonrasında ise kente göç ile birlikte çocukların sokaklarda ve gecekonduarda yaşadıkları sorunlar da ön plana çıkmıştır. Bu dönemle birlikte işçi ailelerin çocuklarının şehirlerde yaşadıkları sorunlar roman yazarları tarafından ele alınmıştır. 1970'li yıllarda ise Kemalist ideolojiyle yetişen aileler ile sosyalist akıma ilgi duyan bu ailelerin çocukları arasındaki ilişkiler ön plana çıkmıştır. 1980 sonrası dönemde ise ilk defa çocukluk merkeze alınarak topluma ve ideolojiye yönelik ciddi eleştiriler yapılmıştır. Elbir ve Karakay (2007) ve Gencer (2008) milliyetçilik ideolojisinin bu dönemde önemli olduğunu vurgulamaktadırlar.

Türkiye tarihinde, ister edebi ister sosyolojik olsun, romanların genel olarak belli ideolojiler çerçevesinde yazıldığını söyleyebiliriz. Çünkü çocukların doğal olarak oyun içerisinde geçirecekleri bir dönem yerine daha çok çatışma içinde yetiştiklerini görüyoruz. Hem çatışma yaşayan hem de ideolojik sorumluluklar yüklenen çocuklar pasif öznelere olarak görülebilir. Sosyolojik anlamda ilk romandan itibaren çocuk aslında negatif, kırılğan, etkilenmeye açık ve pasif olarak konumlandırılmıştır. En zayıf halkada ilk etkilenen çocuklar olmuştur. Annesizlik, babasızlık,

Turkish Studies

eğitimsizlik, üvey çocuk olarak yetişme, çocukken okula gitme, sokakta yaşama ya da çocuk işçiliği gibi durumlarda çocuklar en dezavantajlı konumda bulunan pasif öznelerdir.

Hiçbir romanda çocukların demokratik bir ortamda yetişmediği, ideolojiye eleştirel yaklaşmadığı ya da böyle bir eğitimden geçmediği görülmektedir. Ailelerin de büyük oranda geleneksel yapıdan gelmesi ya da ideolojiye hizmet etmesi ve okullarda ideolojinin aygıtları olan ritüelleri devam ettirmesi çocukların pasivize edilmesine yol açtığı söylenebilir. İlk romanlarda daha çok İslami gelenek yönünde çocuklara ahlak eğitimi verme eğilimi romanların aslında yazarların benimsedikleri ideolojiyi ya da geleneği çocuklara benimsetme eğiliminde olduklarını söyleyebiliriz. Türk milliyetçiliğini benimseyen köy romancılarının bile ideolojiyi eleştirmeden ideolojiyi mutlak olarak görüp bu ideolojiyi çocuklara benimsetmesine neden olmuştur (Tümer, 2009). Bunun en iyi örneği köy enstitülerinde yetişen Fakir Baykurt olduğunu söyleyebiliriz. Eğitim çocuklar için bir olanak iken, okullarda demokratik eleştirel bir eğitim verilmediği görülmektedir. Köy enstitüleri bu anlamda aslında süreçte yalnız bırakılmıştır çünkü köylüden kendi imkânlarıyla ideolojiye hizmet etmeleri beklenmektedir. Okulda ideolojiye uygun yetiştirilen çocuklar okuldan sonra da tarlalarda çalışmaya devam etmiştir. Çocukluğun oyunu ve bireyselliği ile ilgili noktalara nerdeyse hiç değinilmemiştir. Modernizm kamu ve devlet kurumlarında büyük oranda başarılı olurken, bireyin çağdaşlaşmasında genel olarak bir değişim tam anlamıyla yaşanmamıştır. Bu yüzden, çocuk da devletin kendi modernleştirme inşasına uygun olarak yetiştirilmiştir ve çocuk çağdaşlığın önemli unsuru olan özne olarak bir birey düzeyine yükselememiştir.

Bu çalışma Türk romanında Cumhuriyet döneminde çocuğun durumunu sosyolojik olarak genel bir perspektifle ele aldığı için sınırlıdır. Gelecekte yapılacak çalışmalarda çocuğun sosyolojik durumu Türk modernleşmesi çerçevesinde döneme özgü bir şekilde daha detaylı incelenebilir. Çocuk bu tarihsel süreçte büyük oranda siyasi ve ideolojik olarak belirlendiği için gelecekte yapılacak çalışmalar söz konusu sorunsala siyaset sosyolojisi açısından inceleyebilir. Bu tür tarihsel ve kuramsal çalışmaların yanı sıra alan çalışmaları da yakın Türkiye tarihinin modernleşme sürecine katkıda bulunabilir. Ayrıca, disiplinler arası bir çalışma ile çocuğun Türk romanında yeri ve rolü daha açık bir şekilde ortaya konulabilir. Karşılaştırmalı çalışmalar ile farklı kültürlerdeki çocukların yetişme tarzları irdelenerek sosyolojik olarak konuya dikkat çekilebilir. Çocuklar ile ilgili postmodern, postyapısalcı, yorumsal ve eleştirel yaklaşımlarla derinlemesine incelemelerin gündelik yaşam pratiğine katkıda bulunacak şekilde çalışmalar yapılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akar, Y. (2010). *Fakir Baykurt'un Romanlarında Toplumsal Gerçekçilik*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Akçay, E. (2012). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Kişiler ve Karakterizasyon*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sos. Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Aytaç, G. (1999). *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Belge, M. (1983). *Tarihten Güncelliği*. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Berkes, N. (2002). *Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Çankaya, E. (2013). Türkiye'de Siyasal-Toplumsal Değişmeler Bağlamında Modern Edebiyatın Doğuşu ve Anadolu'ya Açılma Süreci - Kökenleri ve Etkileri. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/3, 83-99.
- Dey, I. (1993). *Qualitative Data Analysis: A user-friendly guide for social scientists*, Routledge Publications, London.
- Elbır, B. & Karakaş, Ö. (2007). Cumhuriyet Dönemi Türk Kültür Ve Edebiyatında Hümanizmin Etkileri. *Electronic Turkish Studies*, 2(4), 381-392.

- Esen, N. (1997). *Türk Romanında Aile Kurumu 1870-1970*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Esen, N. (2006). *Modern Türk Edebiyatı Üzerine Okumalar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ecevit, Y. (2011). *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ecevit, Y. (2012). Aile, Kadın ve Devlet İlişkilerinin Değerlendirilmesinde Klasik ve Yeni Yaklaşımlar. Kadın Araştırmaları Dergisi. <http://www.iudergi.com/tr/index.php/kadin/article/viewFile/12349/11581>.
- Geçer, G.O. (2006). *Türk Romanında Sokak Çocukları (1920-1970)*. Basılmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gencer, M. (2008). Osmanlı-Türk Modernleşme Sürecinde Kültür, Din Ve Siyaset İlişkileri. *Electronic Turkish Studies*, 3(2), 354-369.
- Kaçmazoğlu, H. B.. (1999). *Türk Sosyoloji Tarihi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Birey Yayınları.
- Kaplan, R. (1997). *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karaömerlioğlu, M.A. (2001). *Türkiye 'de Köycülük. Modern Türkiye 'de Siyasi Düşünce : Kemalizm*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karaömerlioğlu, M.A. (2006). *Orada Bir Köy Var Uzakta -Erken Cumhuriyet Döneminde*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karatay, A. (2007). *Cumhuriyet Dönemi Korunmaya Muhtaç Çocuklara İlişkin Politikanın Oluşumu*. Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kerman, Z. (1998). *Halid Ziya 'nın Romanlarında Çocuk ve Çocuk Terbiyesi: Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Korkmaz, R. (1997). *Sabahattin Ali-İnsan ve Eser*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kuruç, B.. (2001), "Kemalist Ekonomiden Kesitler", BORA, Tamıl / GÜLTEKİNGİL, Murat (der.), Modern Türkiye 'de Siyasi Düşünce (Kemalizm), İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 298-312
- Makal, A. (2007). Çocuktum, Ufacıktım-Türkiye 'de 1920-1960 Döneminde Çocuk İşçiliği, Ameleden işçiye *Erken Cumhuriyet Dönemi Emek Tarihi Çalışmaları* İçinde. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marx, K. (1999). *Artı Değer Teorileri*, cilt 2, çev. Y. Fincancı, Ankara: Sol.
- Marx, K. (1998). *Artı Değer Teorileri*, cilt 1, çev. Y. Fincancı, Ankara: Sol.
- Meriç, C. (1983). *Batıda ve Bizde Aydının Serüveni: Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi C.1*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Narlı, M. (2007). *Roman Ne Anlatır?* Ankara: Akçağ Yayınları.
- Oksar, M. (2009). Sosyal Adaletin Onuncu Köy'e Sürgünü. *Ankara Barosu Dergisi*, 67 (2), 106-122.
- Özbolat, A. (2012). Bir Ulus Yaratmak: Erken Dönem Cumhuriyet Romanında DinAdamının Temsili. *Turkish Studies- International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 7 (4), 2473-2483.
- Özdemir, E.(1980). *Türk ve Dünya Edebiyatı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Özer, K. (1979). *Çocuklar İnsandır*. İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Sevinç, C. (2009). Atatürk Dönemi (1923-1938) Türk Romanında Millî Mücadele. *Electronic Turkish Studies*, 4, 1-II, 2351-2411.
- Sevinç, C. (2012). Aydın Halkla İmtihani: Ziya Gökalp'in "Halka Doğru" Düsturu Bağlamında Cumhuriyet'in İlk Çeyreğinde Türk Romanında İdealist Öğretmen Tipleri. *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 1(10), 127-163.

- Soykan, Ö. N. (2009). *Edebiyat Sosyolojisi: Kuram ve Uygulama*. İstanbul: Dönence Yayınları.
- Şimşek, H., & Yıldırım, A. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Ankara: Seçkin Yayıncılık*.
- Tiken, S. (2009). Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü Adlı Romanına Oluşumsal Yapısalcı Bir Yaklaşım. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (1): 43-56.
- Timur, T. (2003). *Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş*. Ankara: İmge.
- Timur, T. (1968). *Türk Devrimi, Tarihi Anlamı ve Felsefi Temeli*. Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Tunaya, T. Z. (1960). *Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri. Siyaset İlmi Serisi 8*. İstanbul: Yedigün Matbaası.
- Tümer, C. Ş. (2009). Edebiyata Ve Çocuk Edebiyatına Bir Kaynak Olarak Bazı Cumhuriyet Devri Yazarlarının Çocukluk Anıları Ve Çocukluk Dönemlerini Etkileyen Şartlar. *Electronic Turkish Studies*, 4, 1-I, 1073-1102.
- Uludağ, M.E. (2008). Çalıkuşu Romanında Vurgulanan Eğitim Problemleri ve Günümüze Yansımaları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (25), 78-90

İNCELENEN ROMANLAR

- Adıvar, Halide Edip (1999). *Vurun Kahpeye*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Ali, Sabahattin (2000). *Kuyucaklı Yusuf*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Aygen, Reşat Enis (1933). *Gonk Vurdu*. İstanbul: Türkiye Matbaası.
- Aygen, Reşat Enis (1935). *Gece Konuştu*. İstanbul: Semih Lütfi Bitik ve Basım.
- Aygen, Reşat Enis (1949). *Ağlama Duvarı*. İstanbul: Vakıf Basımevi
- Baykurt, Fakir. (2006). *Yılanların Öcü*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Baykurt, Fakir. (2007). *Onuncu Köy*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Güntekin, Reşat Nuri (2001). *Yeşil Gece*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Güntekin, Reşat Nuri (2007). *Çalıkuşu*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Güntekin, Reşat Nuri (2008). *Miskinler Tekkesi*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Güntekin, Reşat Nuri (2013). *Acımak*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Güntekin, Reşat Nuri (2008). *Yaprak Dökümü*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri (1981). *Yaban*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri (2000). *Kiralık Konak*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kemal, Yaşar (2004). *İnce Memed I*. İstanbul : Yapı Kredi Yayınları.
- Kemal, Yaşar (2014). *Çocuklar İnsandır (Röportaj)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Safa, Peyami (1995). *Sözde Kızlar*. İstanbul : Ötüken Yayınları.
- Safa, Peyami (1999). *Fatih Harbiye*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Tahir, Kemal (1991). *Bozkırdaki Çekirdek*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (2005). *Sahnenin Dışındakiler*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (2001). *Huzur*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (2001). *Mahur Beste*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (2000). *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.